

KERKBEHEER

In deze uitgave:

- **Passie voor geldwerving en ervaringen met digitale toezeggingen Kerkbalans**
- **Nederlandse kerk in Sint-Petersburg van 1717 tot 1927**
- **Week van de Begraafplaats 2017**
- **De toekomst van de Kerk**

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

Verantwoord lenen? SKG!

Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winst oogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

Vergaderen op een manier die anders is dan anders Helemaal verzorgd, midden in de natuur, met alles erop en eraan...

Startzondag of eindejaarsbijeenkomst, wij verzorgen alles, wat u ook wenst.
Bezinningstochten door de natuur.

De SeedyksterToer, Zeedijk 8, 9073 TN Marrum
Telefoon (0518) 411 434 of mobiel: 06 - 22 51 01 17
info@seedykstertoer.nl - www.seedykstertoer.nl

van
hoogevest
architecten

bureau
voor architectuur
en restauratie

bureau voor
consultancy

bureau voor
architectuurhistorie
kariatiden

Links de Zuiderkerk in Enkhuizen met een nieuw ontworpen kerkcentrum. Rechts de Sint-Joriskerk in Amersfoort met nieuw ingebouwd meubel.

meer info op www.vanhoogevest.nl

Foto's Frank Hanswijk

een *Cantor* kerkgeluidstelsysteem van Dialoog Church Sound

U hóórt het verschil!

Als U op elke plaats in de kerk goede verstaanbaarheid wenst, dan kiest U voor Dialoog Church Sound: goede advisering, professionele en toch eenvoudig werkende apparatuur en prima service! Een *Cantor* kerkgeluidstelsysteem wordt op basis van Uw wensen samengesteld, met als hoofddoel de meest optimale spraakverstaanbaarheid.

Al meer dan 55 jaar gespecialiseerd in kerkgeluidstechniek ... meer dan 1800 kerken met *Cantor* Kerkgeluidsapparatuur kerkversterkers, microfoons, geluidszuilen, draadloze volumeregeling, ringleidingsystemen, beeldprojectie

Dialoog Church Sound
www.cantorsound.nl

Van Poppelstraat 22
040 – 2 420 840

5622 BJ Eindhoven
info@cantorsound.nl

Givt
Gewoon blijven geven

Maak uw collecte klaar voor de toekomst

Interesse in Givt?
Maak direct een belafspraak via onze website: www.givtapp.net
of bereik ons via **0320 320 115** of info@givtapp.net.

GrafiServices

service voor communicatie

GrafiServices is dé specialist in gedrukte communicatie voor de nationale en internationale markt. Van advies, vormgeving, prepress, drukken, nabewerking tot distributie. Ons team regisseert en ontzorgt voor opdrachtgevers hun communicatie met het beste resultaat.

Kanaalweg 30
3526 KM Utrecht
(030) 2 822 822
www.grafiservices.nl
info@grafiservices.nl

DEN HOED
aannemers

De ambachtelijke bouwver

Den Hoed Aannemers B.V.
Bergambacht 0182 - 351 225

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE
■ ONDERHOUD
■ NIEUWBOUW

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
W.G. Roseboom, Nieuwegein, secretaris en
2e penningmeester
Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris
Drs. H. van der Burg, Bedum,
penningmeester
Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid
G. Koffeman, Oudewater, lid

Ereleden

D.G. Bijl en drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma,
drs. J.M. Aarnoudse en R.M. Belder,
eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
3311 KS Dordrecht
E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van
de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 25,-
per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen
€ 23,- per abonnement en 11 en meer
abonnementen € 21,- per abonnement.
Abonnementsprijs voor niet-leden
€ 28,- per abonnement. Deze prijzen zijn
exclusief 6 pct. BTW. Abonnementen lopen
per kalenderjaar. Opzegging kan tot
uiterlijk 4 weken vóór de aflooptdatum bij
voorkeur via info@kerkrentmeester.nl
ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

GrafiServices

Oplage

5.500 ex.
© april 2017

Foto omslag

De Grote Kerk van Epe

INHOUD

Pasen voor kerkrentmeesters	105
Passie voor geldwerving, afdeling Gelderland	107
Jaarverslag 2016 afdeling Gelderland	108
Met Kerkbalans het jaar rond	111
Voorlichtingsboekje "Ruimte"	111
Oegstgeest heeft goede ervaringen met digitale toezeggingen voor Kerkbalans`	112
Drieklaviers orgel voor Dorpskerk Valkenburg (ZH)	112
Plan voor behoud van kerkelijke archieven als erfgoed	114
Kalender voor kerkrentmeesters	114
In memoriam de heer Age Tiemersma	115
Laatste dienst in kerk Oldetrijne	115
De orgelbank	115
Kerkbalans 2018	115
Openingsceremonie hagoscoop in Grote Kerk van Epe	116
Laatste dienst in De Hoeksteen in Nes	117
Eerste fase restauratie Van Oeckelen orgel Lutherse Kerk Delft voltooid	118
Stichting restaureert uurwerk Grote Kerk Genemuiden	118
Nederlandse kerk in Sint-Petersburg van 1717 tot 1927	119
Hervormde kerk Vlagtwedde heeft windvaan terug	121
Week van de Begraafplaats met thema duurzaamheid	121
20 Jaar SBKG Zuid-Holland	122
Geld gezocht voor restauratie kerk Dedgum	122
De toekomst van de Kerk, afdeling Drenthe	123
Ruim 20 jaar Platform voor beheer en behoud van kerkelijke gebouwen	125
Kerk Zurich naar Alde Fryske Tsjerken	126
Geldwerving: een gift of een offer?	127
Hervormd Stavenisse zamelt geld in voor restauratie	128
Onderscheidingen van de VKB	129
Handleiding voor kerkrentmeesters	129
Insignes van de Protestantse Kerk in Nederland	130
Borden Grote Kerk Edam opgeknapt	130

Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange

Pasen voor kerkrentmeesters

Over het algemeen zijn kerkrentmeesters praktische mensen. Als kerkrentmeester sta je voor het scheppen van de materiële randvoorwaarden voor het kerk-zijn. Ieder zo haar of zijn eigen gave en talent om samen te bouwen aan het gemeenschappelijke 'huis' dat de christelijke gemeente mag zijn, met als fundament Jezus Christus en als 'levende stenen' de gelovigen (vgl. 1 Petrus 2:4).

Dat 'bouwen' gaat echter niet vanzelf. De apostel Paulus kan op verschillende plaatsen in zijn brieven het werken voor de doorwerking van het Evangelie en het opbouwen van christelijke gemeenschappen 'het je getroosten van moeite' noemen. Het is 'arbeid' in de ware zin van het woord: inspanning. Er moet werk verzet worden, gezwogen soms. En dan is de vraag: waarom zou je dat doen? In zijn eerste brief die we in de Bijbel vinden die gericht is aan de gemeente in Korinthe, verbindt de apostel het aan Pasen. In 1 Korintiërs 15 gaat Paulus uitgebreid en diepzinnig in op de werkelijkheid en de betekenis van de opstanding van Christus. Je zou kunnen verwachten dat zo'n uiteenzetting eindigt in een fundamentele geloofsbelijdenis of in een lofprijzing. Dat kan Paulus zeer zeker ook doen in zijn brieven. Maar niet in 1 Korintiërs 15. Daar eindigt dat diepzinnige hoofdstuk in een heel praktische slotsom. Wij geloven in de Levende Heer, dus daarom, mijn geliefde broeders en zusters: "weest standvastig, onwankelbaar, te allen tijde overvloedig in het werk des Heren, wetende, dat uw arbeid niet vergeefs is in de Heer" (1 Korintiërs 15:58). Daarom! Omdat het Pasen was. Niet omdat het onze kerk is, of onze onderneming, maar omdat Christus is verrezen, omdat God in en door Jezus heeft getoond naar zijn wereld, naar onze wereld om te zien.

Daarom! Overvloedig blijven in het 'werk des Heren'. Dat is: laat zien en horen wat de liefde en genade van God betekent. Dat is de grote opdracht. Paulus noemt dat 'moeite'. Het vraagt inspanning. En hij raakt aan dat je soms kunt denken dat het allemaal geen zin heeft of tevergeefs is. Zeker als het niet zo succesvol lijkt te zijn. Als niet mensenmassa's toestromen, maar integendeel de boodschap van het Evangelie eerder op onbegrip of onverschilligheid lijkt te stuiten. Of als er in de kerk onzekerheid en onderlinge verdeeldheid binnensluipt. Zou je dan niet de harp aan de wilgen hangen? Nee, nee, zegt Paulus: blijf op je post.

Daarom! Omdat het Pasen was. Hij gebruikt twee woorden, die hij verder niet zo veel gebruikt. Ze staan vandaag niet zo hoog in aanzien. Het is meer flexibiliteit en veranderlijkheid dat de klok slaat. Standvastigheid en onwankelbaarheid, lijken meer op graniet, beton en starheid. Het één sluit echter het ander niet uit. Beweeglijk kunnen zijn, kunnen inspelen op ontwikkelingen, bakens kunnen verzetten, het leidt nergens toe, als er niet tegelijk een vaste overtuiging is, een visie en een beleid. Daarom vraagt het vieren van Pasen dat ook wij als kerkrentmeesters weten wat we doen, dat we het met overtuiging doen, dat we ons niet laten ontmoedigen, maar vanuit onze gaven en talenten ons steentje blijven bijdragen aan de opbouw van 'het geestelijke huis' dat de gemeente is, wetende dat 'uw arbeid niet tevergeefs is in de Here'.

VKB VERZEKERINGEN

De VKB biedt in samenwerking met Mercer Marsh Benefits een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen.

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- werkgeversaansprakelijkheid
- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering

Uw contactpersoon:

Dimfie van Sundert

010 40 60 520

info.vkb@mmc.com

Uw contactpersoon:

Sai Fong Lam

010 40 60 962

info.vkb@mmc.com

Nieuws uit de provincies

Tijdens de jaarvergadering van de afdeling Gelderland, die op 18 maart jl. in het Hervormd Verenigingsgebouw 't Hoge Pad te Beekbergen werd gehouden, stond plaatselijke geldwerving centraal:

- ds. C.E. Lavooij uit Vaassen, die de bezinningsdienst leidde, stond daar in zijn meditatie (zie elders in deze editie) uitvoerig bij stil;
- Kees van den Berg, manager speciale projecten bij de Dienstenorganisatie en adviseur van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving, wees op de noodzaak van een andere aanpak van Kerkbalans; en
- André Boer, accountmanager bij de Stichting Kerkelijk Geldbeheer, wees op de mogelijkheden van digitale ondersteuning van kerkelijke geldwerving.

Huishoudelijke zaken

Na de bezinningsdienst opende de afdelingsvoorzitter, de heer J.C. Riemersma, de jaarvergadering die door circa 35 personen werd bezocht. Hierna stelde hij het jaarverslag en de jaarrekening van 2016 aan de orde, welke stukken door de vergadering werden vastgesteld. Dat was ook het geval met de contributie 2017, die evenals in 2016, € 20,00 per lid bedraagt. In het kader van de bestuursverkiezing zijn twee leden niet herkiesbaar, namelijk de heren H. van Eeken uit Herwijnen en de heer B. Veerbeek, secretaris-penningmeester, uit Rheden. De voorzitter vindt het plezierig dat de heer Veerbeek bereid is aan te blijven totdat er een opvolger is benoemd, maar doet een dringend beroep op de vergadering eraan mee te werken dat beide vacatures zo spoedig mogelijk worden

J.C. Riemersma

vervuld. Het is voor het werk van de afdeling Gelderland belangrijk dat jongere kerkrentmeesters het stokje overnemen.

Mijn kerk verbindt

Hierna geeft de heer Riemersma het woord aan de heer Kees van den Berg, die op het thema "Kerkbalans: een andere aanpak loont" informatie geeft over een andere manier van geldwerpen. Kerkbalans brengt jaarlijks in de Protestantse Kerk in Nederland zo'n € 175 miljoen op, maar de afgelopen jaren is er sprake van een daling van zo'n 2 pct. per jaar. Daarom vindt de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG), die zich door deskundigen op het gebied van fondsenwerving heeft laten bijstaan, dat het anders kan. In de circa 1.700 gemeenten waar de actie Kerkbalans wordt gehouden, is de organisatievorm van Kerkbalans soms zeer divers.

Maar het huidige instrument, door iedereen een folder met dezelfde tekst te sturen, werkt niet meer. De oorzaak daarvan is dat de kerk verandert en de vanzelfsprekendheid om voor de kerk te geven, afneemt. Er is een grote diversiteit van betrokkenheid onder de gemeenteleden, waardoor het geefgedrag sterk verschilt. Jongeren

zijn zakelijker ingesteld en worden niet geraakt wanneer in een brief of folder gevraagd wordt méér geld te geven om een begrotingstekort weg te werken. Die betrokkenheid wordt wel gecreëerd bij een positief verhaal wanneer bij voorbeeld wordt gemeld dat de kerkenraad een jongerenwerker gaat aanstellen waarvoor extra geld nodig is.

We zijn nu op een kantelpunt terecht gekomen, namelijk dat we de omslag moeten maken van instituut kerk naar een kerkgemeenschap waarbij de warmte en de emoties van het geloof een belangrijke plaats gaan innemen en mensen laten zien dat ze mogen meedoen aan een organisatie die er werkelijk toe doet, zo vertelt de heer Van den Berg met passie.

Kernpunten

Werp het net eens aan de andere kant uit, zo vervolgt hij zijn inleiding. De heer Van den Berg noemt daarbij de voorstellen om mensen directer bij het kerkenwerk te betrekken, zoals aandacht voor jongeren, ouderen, speciale diaconale projecten, zoals voor de Voedselbank. Want dit zijn zaken waarvan de mensen in hun hart geraakt worden en waarvan ze warm worden.

Benader de mensen op hun eigen manier door te segmenteren. In situaties dat gemeenteleden niet bijdragen heeft het geen enkele zin deze categorie met dezelfde brief te benaderen als degenen die wel bijdragen. Belangrijk is een positieve geefvraag te formuleren door vanuit het geloof een beroep te doen op de verantwoordelijkheid van mensen, want dat leidt tot resultaat. Hij noemt in dit verband de 6 pilotgemeenten die onder verantwoordelijkheid van de RPG door de Dienstenorganisatie de afgelopen maanden begeleid zijn om met

gebruikmaking van nieuwe elementen de lokale geldwerving succesvol aan te pakken.

Verder wijst hij op 'het geheim van Staphorst', de Hervormde gemeente die dit jaar de beste Kerkbalansfolder maakte (zie het vorige nummer van "Kerkbeheer") die jaarlijks met vernieuwde elementen in de geldwerving komt. Deze gemeente:

- heeft een werkgroep lokale geldwerving gevormd met tevens mensen vanuit de communicatiewereld;
- heeft materiaal gemaakt dat mensen raakt;
- is gestopt met gebruik van routinematig materiaal; en
- scoort nu jaarlijks met 2 á 3 pct. stijging.

De heer Van den Berg deelt mee dat de Dienstenorganisatie voornemens is om voor 2018 10 á 20 gemeenten te "ontzorgen" door hen bij de opzet van een eigentijdse geldwerving te ondersteunen.

Hij sluit zijn inleiding af door nadrukkelijk te wijzen op:

- de noodzaak om in iedere gemeente een werkgroep geldwerving te vormen, bestaande uit mensen uit de communicatiewereld die kerkrentmeesters bijstaan;
- het gebruik van de website van Kerkbalans;
- meedoen aan het inleidmoment, zo mogelijk in regionaal verband;
- geldwerving op de agenda van de kerkenraad te plaatsen; en
- nu reeds nadenken over de aanpak van Kerkbalans 2018, want een nieuwe aanpak vraagt een gedegen voorbereiding.

Na deze inleiding worden er veel uiteenlopende vragen gesteld die door de heer Van den Berg helder worden beantwoord.

Digitale ondersteuning

Vervolgens krijgt de heer André Boer het woord die in het kort uiteen zet wat de Stichting Kerkelijk Geldbeheer (SKG) voor de kerkelijke gemeenten betekent. SKG heeft als motto: "Geld van de Kerk voor de Kerk". In het kader van haar dienstverlening heeft SKG, die dagelijks met de colleges van kerkrentmeesters contacten onderhoudt, gekeken naar de behoeften op het gebied

C. van den Berg

van ondersteuning van de colleges van kerkrentmeesters, want SKG is het aangewezen adres voor financiële dienstverlening aan kerkelijke gemeenten. De kracht van SKG ligt in de jarenlange ervaring, de kennis van actuele zaken en het leveren van maatwerk op het gebied van betalen, sparen en financieren.

De heer Boer wijst erop dat het betalingsverkeer in beweging is. De acceptgiro vervalt in 2019 en het gebruik van iDEAL neemt toe. Wat betekent dit voor de gemeenten en de vele vrijwilligers die daar werkzaam zijn? De wereld verandert, het gebruik van social media neemt enorm toe, maar, zo blijkt uit een onderzoek vorig jaar, steeds meer 75 plussers maken gebruik van internet.

A. Boer

SKG Collect

Inmiddels zijn er zo'n 160 gemeenten die gebruik maken van SKG Collect. Met de kerkelijke webwinkel SKG Collect kunnen gemeenteleden op een gemakkelijke manier giften, toezeggingen en bijdragen doen of bestellingen plaatsen. De heer Boer deelt mee dat de Kerkgeld app een aanvulling is op SKG Collect. De webwinkel en deze app bieden colleges van kerkrentmeesters de mogelijkheid om de inkomsten te verhogen en de kerkelijke organisatie efficiënter te maken. Voordelen zijn onder meer dat gemeenteleden kennis maken met iDEAL, minder papierverbruik, koppeling met de eigen website en het gebruik van de Kerkgeld app. In de webwinkel hebben de kerkrentmeesters de mogelijkheid

Jaarverslag 2016 afdeling Gelderland

Tijdens de jaarvergadering van de afdeling Gelderland werd het jaarverslag 2016 vastgesteld, waaruit blijkt dat het afdelingsbestuur erg actief is geweest. Tijdens de jaarvergadering 2016 is uitgebreid aandacht besteed aan Veiligheidszorg Kerken. Erfgoedpartners Groningen heeft hierover uitgebreide informatie verstrekt.

Met het hoofdbestuur van de VKB zijn twee bijeenkomsten belegd waarbij onder meer uitvoerig gesproken is over de gevolgen van het rapport "Kerk 2025" voor de plaatselijke gemeenten, de mobiliteit van predikanten. Ook is de vernieuwde website van de VKB besproken. In het voorjaar werd weer een cursus voor kerkrentmeesters georganiseerd. Het aantal cursisten bedroeg ruim 50 personen.

In het verslagjaar heeft het afdelingsbestuur formeel en informeel overleg gepleegd met het regionaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (RCBB). Het bestuur hecht veel waarde aan goede contacten met het RCBB. Het aantal leden van de afdeling Gelderland bedroeg eind 2016: 236, namelijk 100 Protestantse gemeenten, 2 Evangelisch-Lutherse gemeenten, 29 Gereformeerde kerken en 105 Hervormde gemeenten.

Secretaris-penningmeester B. Veerbeek die aanblijft totdat er een opvolger is benoemd

om betalingen via iDEAL en incasso te kunnen aanbieden. Te denken valt hierbij aan de verkoop van b.v.:

- collectebonnen;
- cd's van erediensten;
- concertkaarten;
- boeken;
- de organisatie van jaarlijkse geldwervingsacties.

De heer Boer vestigt er nadrukkelijk de aandacht op dat wanneer men zoveel mogelijk digitaal wil werken, er op gelet moet worden dat gemeenteleden zoveel mogelijk directe informatie op hun scherm zien en dat zij niet te lang moeten zoeken, want dat kost geld. Dus een heldere, duidelijke en strakke lay out van de websitepagina's is een belangrijk aandachtspunt.

Ook voor Kerkbalans

Steeds meer colleges van kerkrentmeesters klagen over het feit dat het ieder jaar moeilijker wordt om Kerkbalanslopers te benaderen. Ook hier is sprake van vergrijzing die voor de organisatie van de actie Kerkbalans verstrekkinge gevolgen kan hebben. Er zijn mogelijkheden om bij een deel van de gemeenteleden de toezegging voor Kerkbalans te digitaliseren. SKG Collect kan toezeggingen en bijdragen automatisch verwerken in de bijdragenadministratie van de gemeente van LRP of Scipio. Dit bespaart veel tijd en kosten en legt veel minder beslag op de vrijwilligers. De methodiek wijkt eigenlijk niet af van de huidige benadering met een intekenformulier dat geprint is. Ook de mogelijkheid van gespreide betaling is aanwezig.

Indruk van de vergadering

Daarnaast kunnen gemeenteleden in de webwinkel van de kerkelijke gemeente direct giften afhandelen met behulp van het vertrouwde iDEAL of incasso. Deze giften betreffen bijvoorbeeld:

- Paas- en Oudejaarscollecte,
- eenmalige geldwervingsacties,
- diaconale acties,
- collecten (kerkdienst) en
- de Solidariteitskas.

De heer Boer wijst er op dat kerkelijke gemeenten die een webwinkel via SKG hebben, direct gebruik kunnen maken van de Kerkgeld app. Deze is al kant-en-klaar voor de kerkelijke gemeente en de gemeenteleden. De app kan worden gedownload en na de installatie kan men de eigen gemeente koppelen en is de app klaar voor gebruik.

Collecteren in de kerk

De heer Boer deelt mee dat er vrijwel alles mogelijk is, zelfs de verdeling van de collectes voor diaconale en kerkrentmeesterlijke doelen. Digitaal collecteren met een app is uitvoerbaar mits men er zorgvuldig mee om gaat. Hij merkt op dat de SKG op dit moment bezig is met de pinzuil in de Sint Janskerk te Gouda. Dit project is in mei 2016 gestart in de vorm van een pilot. Bezoekers van de kerk - jaarlijks komen er zo'n 55.000 toeristen - kunnen met behulp van deze zuil snel en eenvoudig geld doneren met hun pinpas.

Tijdens de pilot is een aantal zaken uitgeprobeerd en verbeterd. Zo heeft de pinzuil op enkele plaatsen gestaan om te zien welke plaats het meest effect heeft. De pinzuil heeft gezorgd voor een verdubbeling van

de inkomsten. De pinzuil werkt voor bezoekers en toeristen, maar op dit moment is er geen aanleiding de pinzuil in te zetten tijdens de zondagse erediensten.

De heer Boer rondt zijn interessante inleiding over digitale ondersteuning van kerkelijke geldwerving af door er de aandacht op te vestigen dat vernieuwing in de systematiek soms als een bedreiging wordt gezien. Zorg er daarom voor dat een nieuwe aanpak voor ondersteuning geadopteerd wordt door kerkenraad, beheerscolleges, webmaster en gemeenteleden.

Ook de inleiding van de heer Boer leidt tot vele vragen. Eén daarvan is dat het als een nadeel wordt ervaren dat de individualisering wordt gestimuleerd wanneer in plaats van het persoonlijk contact bij Kerkbalans de benadering over en weer digitaal gebeurt. Denkbaar is de zaak zodanig intern te organiseren dat met name passieve leden wel persoonlijk voor de actie Kerkbalans worden bezocht.

Hierna bedankt de heer Riemersma beide sprekers voor hun inleiding. Tenslotte vraagt hij nog aandacht voor de algemene vergadering van de VKB op 22 april a.s. in Nijkerk, de vernieuwde website van de VKB en het maandblad "Kerkbeheer". Dit blad, dat met ingang van mei 2017 een nieuwe uitstraling krijgt, behoort iedere kerkenraad en predikant onder ogen te krijgen, aldus de heer Riemersma, die de vergadering sluit na het gezamenlijk uitspreken van het "Onze vader".

TOINE DAELMANS

LUIDKLOKKEN
&
TORENUURWERKEN

Stipdonk 16, 5715 PC Lierop
☎ Toine Daelmans: 0492 54 55 77
☎ Ralf van Veghel: 06 460 656 21
info@daelmans.com - www.daelmans.com

Voegbedrijf v.o.f.
Heldoorn

Gespecialiseerd in Gevelrenovatie

- Ambachtelijk voegwerk
- Stofarm Uithakken
- Stofarm Zagen
- Gevelreiniging
- Impregneren
- Steigerwerk
- Snij en Knipvoegen
- Steen Reparaties
- Restauratie
- Scheurherstel
- Patineren van steen
- Erkend restauratie Voegbedrijf.

Bel 038 – 355 78 79 of zie
www.voegbedrijfheldoorn.nl
www.heldoorngevelrestauratie.nl

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

Utrecht Janskerk

Een goede verstaanbaarheid in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.

schaapsound

Kaartenmakerstraat 18
2984 CB Ridderkerk
0180-41 46 00

Baileystraat 2a,
8013 RV Zwolle
038-785 19 77

Mussenberg 7
6049 GZ Roermond
0475-33 69 44

www.schaapsound.nl
info@schaapsound.nl

Met Kerkbalans het jaar rond

April

Voorlopige resultaten publiceren

In vrijwel alle gemeenten zal in april duidelijk zijn welk financieel beeld de recente actie Kerkbalans te zien geeft. Omdat het van belang is dat gemeenteleden ook op dit punt zo volledig mogelijk worden geïnformeerd, is het denkbaar een publicatie op te nemen in de geest zoals hieronder is vermeld in de protestantse gemeente van Kerkhuizen.

In de loop van maart waren alle toezeggingen binnen, met een resultaat van € 49.800. Ten opzichte van het vorig jaar betekent dit een stijging van bijna 2 pct., want de toezeggingen bedroegen omstreeks maart vorig jaar € 49.000. Nominaal is er € 800 méér ontvangen, hetgeen erg plezierig is, maar de werkelijkheid is in feite véél positiever.

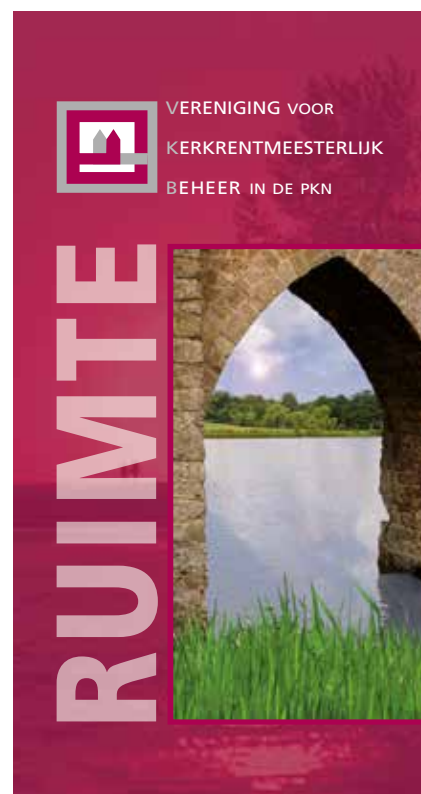
De gemeente Kerkhuizen, die 900 leden telt, had vorig jaar een aantal toezeggers van 322 die € 49.000 (€ 152 per toezegger) toezegden. Als gevolg van vertrek en overlijden is het aantal toezeggers gedaald met 15, die € 4.000 bijeen brachten. Er zijn 5 nieuwe toezeggers bijgekomen als gevolg van het feit dat zich enkele nieuwe gezinnen in onze gemeente hebben gevestigd, die € 800 toezegden. Verder waren er 19 toezeggers die hun bijdrage hebben verlaagd, waarmee een bedrag van € 900 gemoeid was. 120 Gemeenteleden hebben hun bijdrage verhoogd, wat € 4.700 opleverde.

De stand van zaken ziet er schematisch als volgt uit:

Aantal toezeggers vorig jaar:	322	met een toezegging van	€ 49.000
		(gemiddeld € 151)	
Af: door vertrek en overlijden:	15		€ 4.000
	307		€ 45.000
Bij:	5		€ 800
	312		€ 45.800
Af: verlaging toezeggers			€ 700
			€ 45.100
Bij: verhoging door 120 gemeenteleden met			€ 4.700
Situatie per maart dit jaar	: 312 toezeggers zegden toe		€ 49.800
	(gemiddeld € 160)		

Uit deze opzet blijkt dat de nominale stijging van de opbrengsten uit Kerkbalans weliswaar bijna 2 pct. was, maar dat de groep toezeggers die ten opzichte van vorig jaar gedaald is, bij vergelijking met de gemiddelde toezegging bijna 6 procent. méér heeft gegeven. Anders gezegd: het bijdragenniveau van de gemeenteleden is aanmerkelijk positiever dan vorig jaar. Dat is een compliment waard aan de gemeenteleden die er gezamenlijk voor gezorgd hebben dat dit mooie resultaat kon worden bereikt.

■ Voorlichtingsboekje "Ruimte"

Leverbaar is het boekje "Ruimte" dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz.

Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten.

Tenslotte kan dit boekje op gemeenteavonden gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente.

"Ruimte" is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, bedraagt € 1,00 exclusief verzendkosten en BTW. Bestellen kan via de webshop door in te loggen op de website www.kerkrentmeester.nl, per e-mail aan j.zwep@kerkrentmeester.nl of per telefoon 078-63 93 665

Oegstgeest heeft goede ervaringen met digitale toezeggingen voor Kerkbalans

Als alle activiteiten rond de jaarlijkse actie Kerkbalans achter de rug zijn, is het in veel gemeenten een goede gewoonte om de actie te evalueren. Wat ging goed, wat kan beter en: zijn er ontwikkelingen waarop in de toekomst kan worden ingespeeld? Eén aspect valt op: steeds meer gemeenten geven hun leden de gelegenheid om hun toezegging via internet te doen. Dat roept bij kerkrentmeesters uiteraard direct vragen op: past dat wel in een ouder wordende gemeente? Schrik je de mensen niet af? En als je de Kerkbalansenveloppe persoonlijk afgeeft en ophaalt, geeft dat toch een veel grotere respons?

Allemaal terechte vragen, die een antwoord verdienen. Thijs Breet, penningmeester van de Protestantse Gemeente te Oegstgeest, geeft vanuit zijn ervaringen van de afgelopen twee jaar die antwoorden.

Waarom introduceerden jullie in Oegstgeest het digitale toezeggen?

De meeste gemeenten hebben te maken met een terugloop van het aantal vrijwilligers. Dat zie je rond de actie Kerkbalans het sterkst bij de lopers: het wordt steeds moeilijker om mensen die ermee ophouden te vervangen. Maar ook het invoeren

van alle toezeggingen in LRP is jaarlijks veel werk. Verder lijkt het elk jaar weer wat moeilijker te worden om alle toezeggingen ook echt binnen te krijgen: mensen zijn niet thuis, veel ouderen willen 's avonds liever de deur niet meer opendoen. Toen we inzagen dat veel leden (zeker niet alleen jongeren) steeds bekender worden met digitale diensten, gaf dat het vertrouwen dat we de stap naar het digitale toezeggen konden nemen.

De keus is gemaakt, hadden jullie voldoende ICT-kennis om digitaal toezeggen te realiseren?

Ja, gelukkig hadden we die kennis in huis, maar die hoefden we niet te gebruiken. Wat betreft het gebruik van software is ons beleid om beslist niet zelf iets te gaan ontwikkelen maar gebruik te maken van systemen die door de Protestantse Kerk in Nederland en flankerende organisaties zoals SKG worden aangeboden en/of commercieel beschikbaar zijn. Dat geeft continuïteit én we kunnen optimaal gebruik maken en leren van de ervaring van andere kerkelijke gemeenten. Wij hebben zelf goed gebruik kunnen maken van de ervaringen van de Protestantse gemeente te Amersfoort.

Voor de administratie van onze geldwervingsacties gebruikten we LRP al. In combinatie met SKG-Collect is er de mogelijkheid om onze leden hun toezegging én (als zij dat willen) hun betaling(en) digitaal via iDEAL te laten doen.

Hoe pakten jullie de communicatie met de gemeenteleden aan?

In 2015 hebben we in de wekelijkse gemeentebrief en op onze website aangekondigd dat het met ingang van Kerkbalans 2016 ook mogelijk zou zijn om digitaal toezeggingen te doen. Ook stuurden we alle leden die voor de actie Kerkbalans in aanmerking komen en van wie het e-mailadres in LRP bekend was, een e-mail met de vraag of ze voortaan hun toezeggingen digitaal wilden doen. Daarop hebben 150 leden positief gereageerd (ca. 8 pct. van aanschrijvingen voor Kerkbalans). Een derde deel van de ooit ingebrachte e-mailadressen bleek niet correct en hebben we verwijderd uit LRP. Op het papieren toezeggingformulier van 2016 konden leden aangeven of zij vanaf 2017 digitaal hun toezeggingen wilden doen. Dat hebben bijna 250 leden gedaan, zodat in 2017 zo'n 400 leden werden uitgenodigd digitaal hun toezeggingen te doen. In 2017 hebben nog eens ruim 100 leden hun voorkeur voor digitaal aangegeven. Met de actie Kerkbalans 2018 gaan we dus ruim 500 leden digitaal benaderen.

Was het digitale toezeggen de enige verandering?

Met het oog op het vervallen van de acceptgiro (eind 2018) introduceerden we de betaalwijze iDEAL. Dat is geruisloos gegaan. Wij hebben het gepositioneerd als een digitale vorm van de acceptgiro. De meeste mensen hebben al ervaring met iDEAL betalingen, dat leverde dus geen problemen op. We kennen vier betaalmogelijkhe-

■ Drieklaviers orgel voor Dorpskerk Valkenburg (ZH)

Het Reformatorisch Dagblad van 2 februari jl. meldt dat de hervormde Dorpskerk van Valkenburg (ZH) een nieuw drieklaviers orgel krijgt. De firma Nijssse uit Oud-Sabbinge gaat het instrument bouwen. De hervormde gemeente heeft een gebruikt orgel aangekocht dat oorspronkelijk in het kerkgebouw van de hervormde gemeente te Zoeterwoude stond.

In de Dorpskerk van Valkenburg staat nu een bescheiden tweeklaviers instrument van de firma Van Leeuwen uit 1950, dat echter altijd te klein is geweest voor de kerk. Het Van Leeuwenorgel wordt gedeeltelijke gebruikt voor het nieuw te bouwen instrument. Het éénklaviersorgel uit Zoeterwoude wordt namelijk uitgebreid met een onderpositief en een zwelwerk, dat achter de orgelkas komt te staan. Het nieuwe drieklaviers orgel krijgt 31 stemmen. Het is de bedoeling dat het orgel met Kerst wordt opgeleverd.

den: incasso, acceptgiro, iDEAL, en overige. We hebben nadrukkelijk de aandacht gevestigd op de betaalwijze incasso en de leden afgeraden om voor de betaalwijze acceptgiro en overige te kiezen. Dat had een zeer positief effect: ten opzichte van 2015 vond er in 2016 bijna een verdubbeling plaats van incasso en een halvering van de acceptgiro als betaalwijze. Voor iDEAL koos 11 pct. en nog maar 7 pct. van de toezeggers koos voor de betaalwijze overige. In 2017 is de keuze voor incasso opnieuw toegenomen en die voor acceptgiro afgenomen. De keuze voor iDEAL en overige is gelijk gebleven.

We hebben ook de betaaltermijnen aangepast naar februari tot en met november. Daarmee hebben we het gedoe rond betalingen in januari uit de wereld geholpen en kunnen we begin december de betalingsherinneringen uitsturen zodat de betalingen nog voor de jaarafsluiting van de boekhouding binnenkomen.

Een groep gemotiveerde gemeenteleden staat klaar, nu de praktische uitvoering van de plannen nog ...

Een advies vooraf: het introduceren van digitale toezeggingen moet niet worden onderschat en moet zorgvuldig (als een veranderproces) worden voorbereid. Begin er al mee voor de zomerperiode!

We hebben te maken met LRP en SKG Collect, die door de Dienstenorganisatie resp. de SKG worden beheerd en onderhouden. Zowel in LRP als in SKG Collect moeten voorbereidingen worden getroffen. Wat er moet worden gedaan, staat wel allemaal beschreven in de diverse handleidingen, maar we moesten toch wel veel uitzoeken. Gelukkig heeft de Dienstenorganisatie in 2016 voorlichtingsavonden georganiseerd waarop goed werd uitgelegd welke voorbereidingen er moeten worden getroffen in de beide systemen; dat is nu ook goed gedocumenteerd. Voor de gemeenten die nu met digitale toezeggingen gaan beginnen is dat een geweldige hulp. Opgemerkt moet worden dat we in het gehele proces goede ondersteuning hebben ontvangen van zowel de SKG als het

LRP-team van de Dienstenorganisatie.

Voor het vooraf benaderen van gemeenteleden maakten we gebruik van La Posta (www.laposta.nl). Deze dienst stelt ons in staat om op eenvoudige wijze gepersonaliseerde (d.i. op naam) e-mails te versturen. Niet alleen moeten de systemen worden voorbereid, maar ook het Kerkbalans materiaal, zoals de Kerkbalans folder en de aanbevelingsbrief van de voorzitter van de kerkenraad, moet elektronisch beschikbaar zijn en op de website van de gemeente worden gepubliceerd.

Om de respons zo goed mogelijk te laten zijn, hebben we leden die digitaal benaderd wilden worden een week voor de actie Kerkbalans een gepersonaliseerde e-mail met uitleg over de procedure en de verschillende betaalwijzen gestuurd. In deze e-mail werden ook de links naar de Kerkbalans folder en de aanbevelingsbrief van de voorzitter van de kerkenraad opgenomen. Aan het begin van de actie Kerkbalans kregen deze gemeenteleden vanuit LRP een e-mail met het verzoek om hun toezegging te doen; men kon daarvoor op een link naar het digitale toezeggingsformulier klikken en kon zo in SKG Collect de toezegging doen.

En de respons ... deden de gemeenteleden die een digitale toezeggingsuitnodiging kregen echt een toezegging?

Jazeker! In 2016 deed 90 pct. van de gemeenteleden een toezegging. In 2017 was dat op het moment van het schrijven van dit artikel 70 pct. We gaan nog analyseren wat de oorzaak is van die lage respons in 2017. Die respons proberen we zo hoog mogelijk te krijgen door de mensen actief te benaderen: een paar dagen voor het eind van de actieperiode kregen de leden die nog geen digitale toezegging hadden gedaan een herinneringsmail. Degenen van wie we een week na afsluiting van de actieperiode nog geen digitale toezegging ontvingen, kregen een wat uitgebreidere herinneringsmail waarin het belang van een kerkelijke

bijdrage werd benadrukt. Kijken we naar de leeftijdsopbouw, dan zien we een evenwichtige spreiding over alle leeftijden; 50 pct. van de digitale toezeggers is 65 of ouder.

De balans opmakend over twee jaar digitaal toezeggen, hoe ziet die eruit?

De besparingen zijn tweeledig: minder kosten voor het drukwerk en minder menskracht. De besparing op menskracht vonden we in een kleiner aantal Kerkbalans-enveloppen dat moest worden klaargeemaakt, in het (niet meer hoeven) wegbrengen en ophalen én in het niet meer hoeven invoeren van de toezeggingen: die komen via SKG-Collect automatisch LRP binnen. Daartegenover staat dat er ook een extra inspanning moet worden geleverd: de inrichting van LRP/SKG Collect / La Posta / onze website kostte het nodige (denk)werk. Ook moesten de loopwijken voor de Kerkbalans lopers worden aangepast omdat we van 120 naar 80 loopwijken gingen.

Onze conclusie is dat deze extra inspanningen ruimschoots worden gecompenseerd door de besparingen. We verwachten dat die besparingen de komende jaren alleen maar toenemen: meer gemeenteleden zullen hun toezeggingen digitaal gaan doen en door de opgedane ervaringen zal de voorbereiding voor volgende acties minder tijd kosten.

Tenslotte: een aardig neveneffect van digitaal toezeggen en de introductie van iDEAL is dat je als gemeente over e-mailadressen van de gemeenteleden beschikt. Die e-mailadressen gebruiken wij nu ook voor andere doeleinden, zoals het uitnodigen voor gemeenteveningen. Gevolg: actuelere informatie naar gemeenteleden, minder kosten door het deels wegvallen van papieren uitnodigingen én minder werk bij de distributie onder gemeenteleden.

Wie meer wil weten over de ervaringen van de Protestantse Gemeente te Oegstgeest met Kerkbalans – digitaal, kan contact opnemen met Thijs Breet, e-mail: penningmeester-cvk@pgoegstgeest.nl

Plan voor behoud van kerkelijke archieven als erfgoed

Kerkelijke archieven verkeren vaak in slechte staat, zijn deels onvindbaar of worden ergens in een hoek bewaard, zo meldt het Friesch Dagblad van 21 december 2016. Dat moet de komende jaren veranderen. De provincie Fryslân stelt met de Friese kerken en archiefinstellingen een actieplan op om kerkelijke archieven te behouden voor de toekomst.

Archivaris Ruerd de Vries uit Dokkum Nieuwe Zijlen bracht de afgelopen drie jaar de locatie in kaart van de archieven van zo veel mogelijk Friese kerkgemeenten sinds de reformatie in 1580. De uitkomsten zijn per kerk verschillend: sommige kerken beheren hun archief relatief goed en hebben het ondergebracht bij bijvoorbeeld de gemeente, bij andere kerken is het archief onvindbaar. De Vries schat dat dit laatste geldt voor ruwweg 25 procent van de honderden kerken die in Fryslân (hebben) bestaan. Bij veel andere kerken is wel bekend waar het

archief zich bevindt, maar heeft men eigenlijk geen idee waaruit het archief bestaat.

Hij noemt als voorbeeld het archief van de Augustinierskerke, de kerk van de voormalige Hervormde Gemeente van Augustinusga (nu Protestantse gemeente). "Het archief stond daar achter het orgel. Het stond in een kast en de sleutel was kwijt: die was nergens te vinden." Inmiddels is de sleutel terecht en wil de kerkelijke gemeente het archief beter in kaart brengen. "Het is een mooi voorbeeld van heel oude stukken die slechts terloops bewaard blijven. "Een positieve uitzondering vormen de doopsgezinde gemeenten, concludeerde De Vries. "Zij beheren hun archief in het algemeen relatief goed." Het is volgens de archivaris erg belangrijk dat kerkelijke archieven goed bewaard blijven. Documenten als doop- en huwelijksregisters en oude notulen zijn niet alleen nuttig voor genealogen, ze kunnen ook worden gebruikt voor breed

historisch onderzoek. "De kerken hadden vroeger ook veel andere functies van voorheen. Zo beheerden kerkvoogdijen soms de brandweer of de verlichting in een plaats."

Bij het onderzoek ging De Vries langs alle kerken in Achtkarspelen - hij is geboren in Drogeham. Toen bleek dat dit erg veel tijd kostte, besloot hij de inventarisatie voor de rest van Fryslân via de gemeenten te doen. Die inventarisatie kostte drie jaar en mondde uit in een boekwerk van 246 pagina's, waarin per kerkelijke gemeente staat aangegeven of het archief zich bevindt bij Tresoar of bij de (burgerlijke) gemeente. Met het actieplan moet worden bereikt dat kerken zich bewuster worden van het belang van hun archieven. "In Achtkarspelen zag je al dat er heel verschillend mee werd omgegaan. Op sommige plaatsen is het tamelijk dramatisch, bijvoorbeeld in een kelder vol schimmel."

Als onderdeel van het actieplan wordt ook een website gemaakt, zegt De Vries, waarop de informatie van zijn onderzoek kan worden gepubliceerd. "Die informatie kunnen we nu steeds aanvullen." De archivaris is blij dat de provincie en de kerken het belang inzien van het behoud van de archieven. "Met dit rapport is de urgentie volgens mij wel duidelijk geworden. Het gaat om Fries erfgoed waarvan het belangrijk is dat het behouden blijft."

Kalender voor kerkrentmeesters

Voor de colleges van kerkrentmeesters is het van belang in de komende maanden o.m. aan de volgende zaken aandacht te besteden.

April:

- Tussenrapportage in het kerkblad over het verloop van de actie Kerkbalans 2017 (hoeveel toezeggingen t.o.v. vorig jaar, hoe verlopen de betalingen t.o.v. toezeggingen in januari. Moeten er, wanneer de toezeggingen soms onder het verwacht niveau blijven, op beleidsniveau (kerkenraad) bijstellingen plaatsvinden?).
- Voorlopige jaarrekening 2016 die door het college van kerkrentmeesters is opgesteld, bespreken in de kerkenraad.
- Bezoek algemene vergadering van de VKB op 22 april in Nijkerk.
- Betaling Maandnota.
- Besluiten tot huuraanpassing per 1 juli 2017 indien kerkelijke gebouwen aan derden worden verhuurd.

Mei:

- Inning bijdrage Solidariteitskas onder lidmaten (eventueel uitgebreid tot de doopleden).
- Betaling Maandnota.
- Publicatie in het kerkblad van de jaarrekening 2016.
- Publicatie over stand van zaken Actie Kerkbalans 2017.

In memoriam de heer Age Tiemersma

Op 12 maart jl. overleed op 89-jarige leeftijd de heer A. Tiemersma uit Sneek. De heer Tiemersma was van 1992 tot 2000 lid van het hoofdbestuur van de toenmalige Vereniging van Kerkvoogdijen. Verder was hij van 1980 tot 2000 bestuurslid van de afdeling Friesland in de functie van vice-voorzitter. Bij zijn vertrek in 2000 werd hij door de ledenvergadering van de afdeling Friesland benoemd tot erelid.

Door zijn betrokkenheid bij het werk van zowel het hoofdbestuur als dat van de afdeling Friesland, is de heer Tiemersma van grote betekenis geweest voor de toenmalige colleges van kerkvoogden. In die tijd was hij, samen met zijn collega-bestuurders S. Heeres en mr. T.J. Kingma, voorstander van de gedachte om het

beleid van de landelijke kerk, dus de Nederlandse Hervormde Kerk, zodanig te herzien, dat het quotum substantieel verlaagd zou worden. Tijdens de algemene vergadering van 20 april 1991 diende het afdelingsbestuur van Friesland daartoe een motie in. Dat heeft ertoe geleid dat er diverse gesprekken tussen het moderamen van de generale synode en het afdelingsbestuur van Friesland plaats vonden. Een jaar later, namelijk op de algemene vergadering van 25 april 1992, richtte de toenmalige synodepreses dr. G.H. van de Graaf het woord tot de leden van de Vereniging en kondigde een quotumverlaging aan. Dankzij een gezamenlijke inspanning van het afdelingsbestuur van Friesland en het hoofdbestuur, werd ingaande 1993 geleidelijk gewerkt aan een verlaging van het quotum.

Op vrijdag 17 maart jl. was de afscheidsdienst van de heer Tiemersma vanuit de Johannes de Doperkerk te Hommerts, de kerk die hij vele jaren als kerkvoogd gediend heeft. Aansluitend vond de begrafenisplechtigheid plaats op de begraafplaats die rond de kerk gelegen is.

Als een zeer betrokken bestuurder, die zich inzette voor de leden van onze Vereniging in het algemeen en de Friese kerkvoogden in het bijzonder, zal de heer Tiemersma in onze gedachten voortleven.

Namens het hoofdbestuur van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland

Mr. P.A. de Lange, voorzitter

■ Laatste dienst in kerk Oldetrijne

De protestantse gemeente Oldelamer-Oldetrijne heeft op 12 februari 2017 de kerk in Oldetrijne voor het laatst gebruikt. Het aantal gemeentelieden in het Friese Oldetrijne was zo klein geworden dat besloten is alle kerkdiensten in het vervolg in de kerk van Oldelamer te houden, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 16 februari jl.

Hoewel dit wordt betreurd, is er in de gemeente voldoende begrip voor het besluit dat na uitgebreid overleg met de betrokkenen genomen is. De kerk in Oldetrijne werd in 1870 gebouwd ter vervanging van een gebouw uit 1794. Plaatselijk belang Sonnega-Oldetrijne kocht in 1978 de driezijdig gesloten zaalkerk met geveltoren van de toenmalige kerkvoogdij. Sinds 1979 was het kerkgebouw dan ook met name in gebruik als dorpscentrum van Sonnega en Oldetrijne.

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden.

Momenteel zijn 7 instrumenten in de orgelbank opgenomen. Deze orgels kunt u raadplegen op onze website kerkmarkt.nl in de rubriek orgelbank.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met:

Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63
E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl

Kerkbalans 2018

De Actie Kerkbalans 2018

wordt gehouden van

20 januari – 3 februari 2018

Openingsceremonie hagoscoop in Grote Kerk van Epe

Rook Belder

Op 27 februari jl. vond een openingsceremonie plaats in het kader van de ingebruikneming van de hagoscoop van de Grote Kerk van Epe. Tijdens de restauratie van de Grote Kerk in 1962 kwamen bij het afbikken van de pleisterlaag in de noordzijde van het koor sporen van een dichtgemetseld laag venster te voorschijn, afgedekt door een zogenoemde segmentboog van één steen hoog. Dit gegeven zou van belang zijn voor een eventuele reconstructie. Daarvan was in dat jaar echter geen sprake.

De openingsceremonie stond onder leiding van de voormalige predikant van de Grote Kerk van Epe, ds. S. Zitman. Vooraf berspeelde de beiaardier Jan Willem Achterkamp het carillon. Om 15.15 uur wandelden de genodigden naar buiten om de geopende hagoscoop te zien en speelde de beiaardier enige koralen. Dit gebeurde op het tijdstip waarop dr. H. Vreekamp (zie hierna) een jaar geleden als gevolg van een noodlotig ongeval in de directe omgeving van de kerk overleed.

Betekenis hagoscoop

Bij de omvangrijke restauratie van de kerk in 2012 kwam de dichtgemetselde vensteropening opnieuw te voorschijn en ook nu verdween het metselwerk onder een pleisterlaag, maar wel werd een nis uitgespaard die de plaats van het als hagoscoop aangeduide lage venster duidelijk markeert. Hagoscoop betekent letterlijk: uitzicht op het heilige, ontleend aan het Griekse hagos = heilig en skopein = kijken.

De meest genoemde functie is dat melaatsen en geëxcommuniceerden, die van de gemeenschap waren afgesloten, toch iets van de rituelen konden zien. Vandaar ook de naam leprozenvenster. Deze verklaring

Hagoscoop geblindeerd

wordt als zeer onwaarschijnlijk afgewezen omdat de toegang tot het kerkhof voor deze groep verboden was. Bij veel hagoscopen is het ook niet eenvoudig de offerhandelingen te volgen. De functie van leprozenvenster is onwaarschijnlijk omdat ook bij kapellen van leprozenhuizen lage vensters bleken voor te komen.

Andere betekenissen van hagoscoop worden genoemd: het werpen van daglicht op een altaar en het plaatsen van een eeuwig brandende godslamp als dodenlicht voor het kerkhof. Het dodenlicht moest de boze geesten verjagen. De meest aannemelijke visie op de functie van het lage venster is die van P. Glazema, namelijk dat het sacraments- of reliekenvensters waren. Aan de binnenkant zou een kastje, voorzien van een deurtje, aanwezig zijn geweest. In het kastje bevond zich het sacrament (de gewijde hostie) of een reliek (het lichaam of een lichaamsdeel van een heilige, of een kledingstuk).

De hagoscoop is een onderdeel van de middeleeuwse kerk in Epe. In een brochure van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uit 2012 wordt onder het kopje: Architectuur en

Hagoscoop volledig doorzichtig

kunsthistorische waarden bij kerkinterieur vermeld: "Kerkelijke gebruiken en ontwikkelingen uit het verleden zijn in de huidige gebouwen nog afleesbaar. Dit blijkt uit schilderijen, muurnissen, vloerverhogingen, wijwaterbakjes, piscina's, preekstoel, banken ...". Voor de Grote Kerk van Epe kunnen we hieraan toevoegen: de hagoscoop.

Dr. Henk Vreekamp

In zijn boek getiteld "Als Freyja zich laat zien. De code van het christendom", begint dr. Henk Vreekamp bij de dorpskerk van Epe zijn virtuele wandeling met Freyja, de godin van de liefde. Bij de noordmuur, onder het middenraam van het koor van de kerk, ontdekt Freyja een opvallend patroon in de stenen. Het is de plek waar het lage venster eertijds is dichtgemetseld. Een onzichtbare stem achter haar vertelt dat dit een hagoscoop is. In poëtische bewoordingen stipt Vreekamp de verschillende mogelijke functies van de hagoscoop aan met als grondtoon: "Je kijkt hier naar iets wat hagos, wat heilig is". De term heilig of sacraal wordt wel gebruikt als aanduiding van datgene wat 'apart gezet wordt'.

Dr. Vreekamp was in de Nederlandse

Grote kerk van Epe

Hervormde Kerk onder meer bekend als secretaris van de Raad voor de Zaken van Kerk en Israël. Hij was destijds ook predikant van de Hervormde gemeente te Epe en tot aan zijn overlijden woonachtig in Epe. Op 29 februari 2016 kwam hij als gevolg van een noodlottig ongeval om het leven, vlak bij de Grote kerk die hem lief en dierbaar was.

Marjo Vreekamp, echtgenote van de predikant, nam het initiatief voor het zichtbaar maken van het venster. Zij kan zich als geen ander verplaatsen in het gedachtegoed van haar man die door veel Epenaren in het hart is gesloten. Hij bezat de gave om met iedereen in de samenleving te communiceren, had zowel mondeling als schriftelijk een

uitzonderlijke uitdrukkingsvaardigheid. De stichting Monumentaal 8-9-10, die geld inzamelde voor herstel van het dak van de kerk, fungeerde als coördinator om de Hagioscoop in ere te herstellen.

Fins glas

Ing. Jan Bruil, die tot eind 2016 voorzitter was van het college van kerkrentmeesters van de Hervormde gemeente Epe, vertelde onlangs dat in de hagioscoop speciaal glas is geplaatst, dat afkomstig is uit Finland. De kosten van dit glas bedragen € 5.000. De hagioscoop is weer zichtbaar gemaakt. Dit in de huidige tijd, waarbij de kerk steeds voor gebruik beschikbaar is. In de ruimte is gepantserd glas geplaatst dat vanuit het centrale bedieningspaneel kan worden geblindeerd of

volledig doorzichtig is. (Zie beide foto's). Gepantserd glas is gebruikt om het vandalisme in te dammen.

Aan weerszijden van het glas is een ijzeren raamwerk aangebracht naar het voorbeeld van de constructie zoals deze in de gerfkamer ook nog aanwezig is. Het glas is vanzelfsprekend ook aangebracht om de temperatuur in de kerk op peil te houden. Tijdens kerkdiensten en andere bijeenkomsten wordt het raam geblindeerd. De totale kosten van dit project bedragen ongeveer € 15.000, aldus de heer Bruil.

Laatste dienst in De Hoeksteen in Nes

Het Friesch Dagblad van 18 februari jl. meldt dat op zondag 19 februari 2017 de laatste dienst is gehouden in het voormalige gereformeerde kerkgebouw van de protestantse gemeente van Nes-Wierum. De kerk is nog geen honderd jaar geleden gebouwd. Het is een van de vele Friese gereformeerde kerken die onder architectuur van Ana Nauta (1882-1946) is verrezen. Tussen 1911 en 1929 bouwde Nauta liefst twintig gereformeerde kerken in Friesland.

Toen in 2012 de hervormden en gereformeerden in Wierum en Nes de protestantse gemeente vormden, was al duidelijk dat de nieuwe kerkelijke gemeente niet langer drie kerkgebouwen in stand kon houden. Na het rondkomen van de fusie werd gewacht met het besluit met welke kerken de gemeente verder wilde.

Nu blijven alleen de twee voormalige hervormde kerken van Nes en Wierum voor de eredienst beschikbaar. Met de verkoop van De Hoeksteen beschikt de gemeente ook niet meer over vergaderruimte en daarvoor wordt uitgeweken naar het Master Sinnemahús in Wierum, dat ook eigendom is van de kerkelijke gemeente.

Via bemiddeling van het Kantoor der Kerkelijke Goederen is het kerkgebouw verkocht. De kerk krijgt een maatschappelijke bestemming zodat de inwoners van Nes er gebruik van kunnen blijven maken.

Eerste fase restauratie Van Oeckelen orgel Lutherse Kerk Delft voltooid

Van Oeckelen orgel Lutherse Kerk Delft

Op zaterdag 22 oktober jl. liet de Lutherse gemeente van Delft haar Van Oeckelen-orgel na een deelrestauratie door Orgelmakerij Reil b.v. (Heerde) weer horen.

De firma Petrus van Oeckelen & Zonen maakte het instrument met 24 registers, verdeeld over hoofdwerk, bovenwerk en pedaal in 1889 voor de Lutherse gemeente. In 1929 restaureerde J.C. Sanders & Zn het instrument. Na waterschade verving orgelmaker Van Leeuwen in 1962 de gehele windvoorziening; vier jaar later werkte Pels & Van Leeuwen eveneens aan dit onderdeel. In 1967 herstelde orgelmaker Bakker & Timmenga de windladen, de mechanieken, de claviatuur en het pijpwerk, in 1975 gevolgd door wijzigingen aan de windvoorziening. J.H.

van der Veer voerde rond 1990 herstelwerkzaamheden uit en tenslotte werkte Pels & Van Leeuwen in 1995 aan het orgel. Na afloop van een uitgebreide renovatie van het kerkgebouw, richtte de Lutherse gemeente zich in 2010 op haar orgel dat in slechte toestand verkeerde en vroeg COZ-adviseur Cees van der Poel een herstelplan te maken. De opdrachtgever besloot met het oog op de beschikbare financiële middelen de restauratie in twee fasen uit te voeren.

In de nu afgeronde eerste fase herstelde Reil de windladen van hoofdwerk en pedaal. Daarbij werd het moderne sleepafdichtingssysteem verwijderd en kregen de windladen weer klassieke leerpulpeten. De sterk versleten toetstructuur

van hoofdwerk en pedaal is geheel gerestaureerd. De toetsen van de handklavieren zijn hersteld en zestien afgesleten naamplaatjes van de registerknoppen nieuw gemaakt naar voorbeeld van de oude. Al eerder, in 2013, maakte Reil een nieuw pedaalklavier in de stijl van Van Oeckelen ter vervanging van het twintigste-eeuwse exemplaar. De intonatie is bij terugplaatsing van het pijpwerk nagelopen, waarbij een beperkt aantal latere veranderingen ongedaan zijn gemaakt.

Net als bij de restauratie van het Bätz-orgel van de Grote Kerk in Weesp was namens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Wim Diepenhorst bij het project betrokken. De Lutherse gemeente hoopt over niet al te lange tijd opdracht te kunnen geven voor de tweede fase: herstel van het bovenwerk en de stilistische revisie van de tongwerken van het pedaal.

■ Stichting restaureert uurwerk Grote Kerk Genemuiden

De Stichting Vrienden van Oud Genemuiden heeft plannen om het oude uurwerk uit de toren van de Grote of Sint-Nicolaaskerk in Genemuiden te laten restaureren, aldus het Reformatorisch Dagblad van 9 februari jl. De oude Sint-Nicolaaskerk werd in 1882 door brand volledig verwoest. In 1883 zijn de huidige kerk en toren gebouwd. Onderdeel van deze bouw was het plaatsen van de klokken en het uurwerk. De klokken en het uurwerk werden destijds geleverd door de firma Van Bergen uit Midwolda. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de klokken door de bezetter geroofd. In 1949 werd het uurwerk uit de toren gehaald en opgeslagen in de oude gemeentewerf. Sinds 1 januari 1975 heeft het Historisch Centrum Genemuiden, onderdeel van de Stichting Vrienden van Oud Genemuiden, het torenuurwerk in beheer. Een werkgroep bereidt nu een restauratie voor.

Nederlandse kerk in Sint-Petersburg van 1717 tot 1927

Bernard Woelderink

Driehonderd jaar geleden werd in Sint-Petersburg door de daar woonachtige Nederlandse protestanten een eigen hervormde gemeente gesticht. Net als alle andere niet Russische ingezetenen konden zij in het rijk van Peter de Grote hun geloof vrij uitoefenen.

Vanuit een eerste algemeen protestants kerkje, dat kort na de stichting van Sint-Petersburg in de tuin van vice-admiraal Kruijs (een Nederlandse marineofficier van Noorse afkomst) gebouwd was, ontstond al vrij snel een groep kerken geordend naar de natie van herkomst van de gelovigen. Daaronder dus ook de Nederlandse natie. Een 'Hollandse' kerk in het buitenland voor kooplieden, militairen, ingenieurs en medici, en niet te vergeten de zeevarenden, was in vroeger eeuwen een vrij algemeen verschijnsel. In Rusland hebben er Nederlandse kerken bestaan in onder meer ook Archangel en Moskou.

In 1732 kocht het bestuur van de Hollandse kerk een groot terrein van de familie van generaal Lefort, een vertrouweling van Peter de Grote. Het perceel lag aan de toenmalige rand van de stad op de hoek van de grote weg naar het Alexander Nevski klooster en het riviertje de Moika. Hier verrees een eenvoudig kerkgebouw, ook inwendig sober gehouden volgens goed calvinistisch gebruik. Op het grote terrein dat eigendom van de kerk was, werden in de loop van de tijd nog enkele huizen gebouwd. Het kerkgebouw bevond zich onder meer ten gevolge van overstromingen van de Neva, in een matige toestand. De grootste overstroming vond plaats in 1824 toen koningin Anna Paulowna met haar gevolg in Sint-Petersburg op bezoek was. De oorspronkelijke gemêleerde bevolking die deel

uitmaakte van de Nederlandse kerkelijke gemeenschap was sinds het tweede deel van de achttiende eeuw versterkt door een groep winkel- en handeldrijvende kooplieden uit Almelo en Vriezenveen, de zogenaamde 'Ruslui'. Zij zouden in de 19e eeuw vrijwel altijd leden voor de vierhoofdige kerkenraad leveren, die door de predikant als vijfde lid werd voorgezeten.

Eind jaren 1820 besloot de kerkenraad tot de bouw van een nieuwe kerk. Het oude gebouw werd afgebroken, evenals de verdere bouwsels die op het terrein stonden. Het hele complex werd in een groots opgezet plan bebouwd met een nieuwe kerk, hoofdingang aan de deftige Nevski Prospekt, die ter linker en ter rechterzijde gevuld werd met een complex bestaande uit vier bouwlagen bestemd voor de verhuur van kelders, winkels en woningen. De kerk werd in 1834 officieel in gebruik genomen in aanwezigheid van de prins van Oranje en zijn oudste zoon, de latere koningen Willem II en III.

De bloeiperiode

Het kostte geen moeite om de bedrijfspanden en de woningen snel te verhuren. In 1861 bijvoorbeeld bevonden er zich zestien zakelijke ondernemingen in het uitgebreide 'kerkehuis' waaronder twee boekhandels, twee muziekwinkels/ galerieën, een wijnhandel en een bakker. De inkomsten van de kerk stegen door de inkomende huren aanzienlijk, al diende ook de lening die benodigd was om de bouw te bekostigen afgelost te worden. In 1840 nam de kerkenraad, geïnspireerd door haar predikant ds. E.A.J. Tamling, een verklaring aan behelzende een vastlegging van een zorgplicht voor de leden van eigen gemeente enerzijds en een ruimere charitatieve doelstelling ten voordele van andere Christenen in

Rusland anderzijds, een doelstelling die in de praktijk ook steun aan Nederlandse kerken en instellingen, ja zelfs ook aan die in andere landen, mogelijk maakte.

In dit verband is het opmerkelijk dat de Nederlandse kerkelijke gemeenschap zich bewust was van het feit dat de Russische overheid de mogelijkheden voor haar ontwikkeling had geschapen en dat zij mede daarom ook een taak had voor de Russische samenleving. Grote sommen geld werden er tot diep in de Eerste Wereldoorlog gespendeerd aan lazaretten voor zieke en gewonde Russische soldaten. Voorts werd er ruim bijgedragen aan het in stand houden van goed onderwijs, dat samen met de Duits-Franse reformatorische kerken werd gegeven. In de oorlog van 1914-1918 werd er gebouwd aan een nieuw schoolgebouw voor de middelbare school, die de status van gymnasium had verkregen. En dit in de geest van de verklaring van 1840!

Het hoeft niet te verbazen, dat de notulen van de kleine kerkenraad (een aparte kerkvoogdij bestond er niet) voor het overgrote deel gewijd waren aan de zakelijke besloemingen van de gemeenschap, te weten het beheer van de onroerende eigendommen en het beleggen van de batige saldi. De kerkenraad kon daarover niet helemaal op eigen houtje beslissen. Ieder jaar werden de stemgerechtigde mannelijke lidmaten opgeroepen om hun fiat te geven aan het gevoerde beleid. Deze bepaling leidde op zich al tot menige frictie, want waarom waren sommige lidmaten wel en andere niet stemgerechtigd. Daar werd tot het bittere einde van het bestaan van de kerk soms fel over gedebatteerd.

Bij de toch betrekkelijk kleine Nederlandse gemeenschap was de persoon ►

van de predikant zeer belangrijk. Vooral in de negentiende eeuw had de kerk het geluk enkele malen over vooraanstaande geestelijke leidslieden te beschikken. Tamling hebben we al genoemd. Hij werd in 1842 opgevolgd door ds. W.L. Welter, die de gemeente tot 1867 diende en wiens gematigd optreden een harmonieuze uitwerking had. Eén van zijn opvolgers (van 1873 tot 1902) was de vrijzinnige ds. H.A. Gillot, die meer moeite had om verzoenend op te treden. Gillot echter trok volle kerken en werd ook door gelovigen van andere denominaties graag beluisterd.

De crisis en het einde

De laatste predikant van Nederlandse Hervormde Kerk was de Remonstrantse predikant dr. H.P. Schim van der Loeff. Zijn aanstelling wijst weer eens te meer naar de zeer zelfstan-

dige positie, die de kerk had. Schim van der Loeff arriveerde pas in het najaar van 1914, na het uitbreken van de oorlog waar Rusland ook bij betrokken was. Een normale dienstperiode heeft hij niet gekend. Van meet af aan werden hij en de kerkenraad geconfronteerd met de moeilijkheden van de oorlogssituatie. Dat Sint-Petersburg vanaf 1915 Petrograd genoemd diende worden, was maar een kleinigheid, maar zij sproot voort uit de sterke afkeer in Rusland in de oorlog van de Duitsers en de Duitse taal. En dat veroorzaakte een breuk in de afspraak sinds de late achttiende eeuw dat de helft van de kerkdiensten ten behoeve van de Nederlanders, die hun taal na enkele generaties niet meer goed machtig waren, in het Duits gehouden zou worden.

Aan de vooravond van de grote

oorlog beliepen de batige saldi van de kerkelijke gemeenschap nog altijd rond de 20.000 zilver-roebel per jaar (c. f. 35.000,-). Het gebouwencomplex bezat een geschatte waarde van drie miljoen roebel. De effecten beliepen een kapitaal van nominaal 1.350.000 roebel. In deze bedragen zijn niet meegenomen het aandeel van de Nederlandse kerk in een begraafplaats, in de school van de drie reformatorische kerken en in andere inrichtingen. Dan bezat de kerk een niet bijzonder kostbaar maar toch wel waardevol interieur met als kers op de taart een fraai rond 1890 gebouwd orgel. Het zag er tot medio 1918 nog niet al te zorgelijk uit. Maar vanaf dat moment verslechterde de situatie. Nederlanders die dat nog konden, vertrokken naar Patria.

Maar Schim van der Loeff bleef op zijn post; zelfs nam hij het Nederlandse consulaat in Sint-Petersburg waar na het vertrek van de officiële functionarissen. Het bezorgde hem nog enkele maanden gevangenschap. Samen met een honderdtal andere uit de Sovjet Unie vertrekkende Nederlanders keerde Schim van der Loeff in 1921 op een door de Nederlandse regering gezonden stoomschip terug naar het vaderland.

Het communistische regiem had geen respect noch voor de religie noch voor de eigendommen in buitenlandse handen. Eerst werden de woningen en winkels van het kerkbestuur afgenomen en tenslotte ook het kerkgebouw, zij het dat de kleine overgebleven gemeenschap

Nadat de Nederlandse Hervormde Kerk midden jaren 1990 had gezorgd voor de microverfilming van het archief van de Hollandse kerk in Sint-Petersburg, kon het historisch onderzoek goed van start gaan. Een wisselende groep wetenschappers onder leiding van prof. dr. P.N. Holtrop verzorgde twee bundels met artikelen (1999 en 2013), een tentoonstelling met catalogus (Sint-Petersburg 2001 en Utrecht 2002) en een klassieke driedelige bronnenuitgave (2003-2004).

Dit najaar wordt in Sint-Petersburg de stichting van de Hollandse kerk in 1717 herdacht. Onder meer zal aan de buitenzijde op de gevel een gedenkbord worden geplaatst, dat herinnert aan het bijzondere verleden van de Nederlandse gemeenschap en haar kerkgebouw in Sint-Petersburg. Verder is er ruimte om een kerkdienst te houden in de kerkzaal van het voormalige kerkgebouw. Voorts wordt gewerkt aan een symposium, een concert op het orgel van de kerk en de presentatie van publicaties in de Russische taal, met name van het boek "Tweehonderd jaar Nederlanders in Sint-Petersburg". Via de (kerkelijke) pers zal hierover later gedetailleerder worden bericht.

ironisch genoeg haar gebouw nog mocht huren, totdat zij de huursom en het onderhoud van de eigenlijke kerk niet meer kon volhouden. Het doek viel in 1927. De archieven werden in beslag genomen en naar een staatsarchief overgebracht. Het prachtige orgel bleef behouden doordat het naar de concertzaal van het conservatorium werd overgebracht. Het kerkgebouw, nu volledig in handen van het stadsbestuur werd eerst een poppentheater en daarna een bibliotheek, wat het tot op heden nog is.

De heer Woelderink was voorzitter van de voormalige Commissie voor de Archieven van de Nederlandse Hervormde Kerk.

■ Hervormde kerk Vlagtwedde heeft windvaan terug

Het Dagblad van het Noorden van 20 maart jl. meldt dat de monumentale kerk van de Hervormde gemeente Vlagtwedde weer compleet is. De vaan die de vorm van een vaandel heeft, werd onlangs met een hoogwerker naar boven gebracht en op zijn vertrouwde plek gezet. Kerkrentmeester de heer Kraai meldt dat de vaan nodig aan restauratie toe was. Voor de winter is de vaan van de toren gehaald voor restauratie. Hoewel de kerkelijke gemeente de restauratie zelf betaald heeft, komt er ook nog wat subsidie van het Rijk binnen.

De kerk heeft een heel bijzondere plaats in de geschiedenis van het gebied Westervolde. Naast gebouw voor erediensten, werd op die plek ook recht gesproken. De kerk in Vlagtwedde was de plek waar de rechtszaken in het kader van het Landrecht dienden. Daar kwamen verdachten en aanklagers naar toe en velden rechtshandelingen hun vonnis. Soms gebeurde dat op het kerkhof. Een plaquette in de kerk herinnert aan die tijd.

■ Week van de Begraafplaats met thema duurzaamheid

Dit jaar wordt voor de vierde maal de Week van de Begraafplaats georganiseerd. Het thema van de Week is duurzaamheid. Met de slogan 'Begraven natuúrlijk' wordt tijdens de Week het duurzame karakter van begraven en begraafplaatsen benadrukt en onder een breed publiek bekend gemaakt. De Week van de Begraafplaats 2017 is van 27 mei t/m 4 juni 2017.

Na de persoonlijke uitvaart krijgt nu de duurzame uitvaart steeds meer aandacht. Verschillende uitvaartondernemers bieden hun klanten mogelijkheden met betrekking tot een duurzame uitvaart: van kisten, grafmonumenten en urnen tot catering met lokale producten. Wie voor begraven kiest, kiest voor een groene vorm van uitvaartverzorging. Meer en meer begraafplaatsen presenteren zich als duurzame ondernemers. Bij duurzaamheid op begraafplaatsen wordt gelet op milieuaspecten (herkomst en (her)gebruik van grafmonumenten, ecologische groenbeheer) en sociale aspecten (hoe zijn de arbeidsomstandigheden, wordt er respectvol met klanten omgegaan).

In de Week van de Begraafplaats laten zo'n honderd begraafplaatsen zich van hun duurzame kant zien. Ze

organiseren open dagen in samenwerking met betrokken uitvaartondernemers, steenhouders, bloemisten, cateraars en educatieve en natuurorganisaties. Ook vinden er lezingen, rondleidingen, excursies, muziekkuitvoeringen en kinderactiviteiten plaats rond 'Begraven natuúrlijk'.

De Begraafplaats, het tijdschrift voor begraafplaatsbeheerders, besteedt dit jaar in diverse artikelen ruim aandacht aan het thema Duurzaamheid. Stichting Terebinth, een van de medeorganisatoren, brengt rond de Week een speciaal katern uit over het thema.

20 jaar SBKG Zuid-Holland

Rook Belder

Eind februari 2017 bracht het bestuur van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG) van Zuid-Holland het jaarverslag over 2016 uit. In het verslag wordt aandacht besteed aan het 20-jarig bestaan van de SBKG Zuid-Holland.

Op 5 september 1996 werd de stichting opgericht door het bestuur van de afdeling Zuid-Holland van de vroegere Vereniging van Kerkvoogdijen. Zuid-Holland was in 1996 de laatste afdeling die besloot tot de oprichting van een SBKG.

Een enthousiast bestuur ging aan de slag en nu, 20 jaar later, zet het bestuur, weliswaar van een andere samenstelling, zich met hart en ziel in om de kerkelijke gemeenten als een adviesbank op het gebied van beheer van kerkgebouwen behulpzaam te zijn.

Dienstverlening

De dienstverlening van de SBKG Zuid-Holland omvat:

- het bijstaan van kerkrentmeesters en andere beheerscolleges bij hun werkzaamheden op het gebied van onderhoud, herstel, restauratie en aanpassing van monumentale en/of niet-monumentale gebouwen, orgels en meubilair; en
- het geven van beleidsadviezen inzake alle vragen rondom stoffelijke zaken. Ook de problematiek inzake fusie en samenwerking van kerkelijke gemeenten wordt hiertoe gerekend.

De bestuursleden verrichten als vrijwilliger het werk voor de SBKG Zuid-Holland zoveel mogelijk zelf. Kerkelijke gemeenten kunnen donateur worden van de SBKG Zuid-Holland voor slechts € 45,00 per jaar.

In het afgelopen jaar is het werkgebied van de SBKG-Zuid-Holland uitgebreid tot een gedeelte van Noord-Holland. Dit in verband met het feit dat de gelijknamige stichting

in Noord-Holland haar werkzaamheden zal beëindigen. Een deel van de gemeenten onder het Noordzeekanaal is aan de SBKG-Zuid-Holland toegewezen.

Subsidie BRIM 2016

Het bestuur vraagt in het jaarverslag nadrukkelijk de aandacht van de kerkrentmeesters voor de mogelijkheid jaarlijks een verzoek in te dienen om in aanmerking te komen voor overheidssubsidie om daarmee onderhoud aan de monumentale gebouwen te kunnen financieren. Ook al is de huidige regeling minder riant dan voorheen, het is zeker de moeite waard een subsidieaanvraag te doen. In de provincie Zuid-Holland werd voor 119 objecten een subsidie toegekend, waarvan 41 projecten met een kerkelijke achtergrond. Voor 2017 heeft de provincie Zuid-Holland € 3,4 miljoen beschikbaar gesteld voor de instandhouding van rijksmonumenten, aldus het verslag.

In het afgelopen jaar heeft de samenstelling van het bestuur van de SBKG Zuid-Holland een wijziging ondergaan. De heer M. van den Boogaard, legde zijn functie van voorzitter neer en droeg die over aan de heer J. Hornsveld. De heer Van den Boogaard blijft nog één jaar aan als bestuurslid. Per 31 december 2016 bestond het bestuur uit de heren J. Hornsveld, voorzitter, J.P. van Bennekom AA, secretaris-penningmeester, mr. L. van Dijk, A.M. van Leeuwen, R. Oskamp en C.J. Schotte. Het contactadres van de SBKG Zuid-Holland is: Sportlaan 6, 3299 XG Maasdam, tel.078 – 6762276, e- mail: info@sbkgzh.nl, website: www.sbkgh.nl.

■ Geld gezocht voor restauratie kerk Dedgum

Het Friesch Dagblad van 9 februari jl. meldt dat de kerk in Dedgum, eigendom van de Stichting Alde Fryske Tsjerken, in erbarmelijk staat verkeert. De stichting wil het gebouw restaureren en is op zoek

naar financiën. Daarbij wordt het publiek om steun gevraagd.

De stichting nam het kerkgebouw aan de Buren in 2014 over van de Protestantse gemeente Tjerkwerd-Dedgum. Voor de restauratie is € 550.000 nodig en voor de herbestemming tot dorps huis nog eens € 200.000. Volgens directeur van de Stichting Alde Fryske Tsjerken, Gerhard Bakker, moeten er vloeren worden vervangen, de muurankers zijn verroest en er zitten scheuren in de muren. Ook de zinken roeden in de kozijnen moeten worden gerepareerd.

De provincie Friesland heeft inmiddels € 100.000 aan gedecentraliseerd rijks geld voor de toren toegezegd en er wordt dit jaar nog eens € 150.000 gevraagd voor het schip van de kerk. Van de gemeente Zuidwest-Friesland is geen bijdrage te verwachten om die die geen gemeentelijk budget heeft voor de restauratie van rijksmonumenten. Bij de overdracht destijds heeft de Protestantse gemeente van Tjerkwerd-Dedgum een bedrag voor de restauratie meegegeven. Verder kwam een particuliere donatie voor dit doel binnen en stelt de stichting eigen geld beschikbaar. Maar daarmee is de financiering niet rond.

Men gaat nu cultuurfondsen benaderen en er wordt met een crowdfundingactie gestart met de bedoeling nog eens € 100.000 binnen te krijgen. Het streven is erop gericht om in het vierde kwartaal 2017 met de restauratie te beginnen. De kerk wordt eenmaal per maand voor de eredienst gebruikt. Daarnaast wil de stichting, in samenwerking met het dorp, het pand verbouwen tot dorps huis. Er zijn plannen om de hal te vergroten en te gebruiken als vergaderruimte. Het schip van de kerk zal tot zaal dienen. Daarvoor worden enkele kerkbanken verwijderd.

Nieuws uit de provincies

Rook Belder

Op 27 maart jl. hield de afdeling Drenthe haar jaarvergadering in het Wilhelmina Zalencentrum te Beilen, de locatie waar de afdeling al vele jaren bijeen komt. Op die bijeenkomst hield dr. Marten van der Meulen, docent godsdienstsociologie aan de Protestantse Theologische Universiteit, een inleiding met als titel "Krimpende middelen en toch vitaal".

Mededelingen en huishoudelijke zaken

De vice-voorzitter van het afdelingsbestuur, de heer Tj. Smith, mocht een 40-tal aanwezigen welkom heten. Hij staat even stil bij de steeds zwaarder wordende taak van de kerkrentmeester die in een tijd van krimp ook met minder geld te maken krijgt. Hierna leest hij een Bijbelgedeelte voor en gaat voor in gebed.

Hij deelt mee dat de voorzitter van de afdeling, mevr. E. Voortman-Duitman, door ziekte verhinderd is.

Verder wijst hij op het VKB-Congres dat op 22 april a.s. in Nijkerk wordt gehouden. Hij roept de aanwezige kerkrentmeesters op dit congres te bezoeken.

Voorts wijst hij de kerkrentmeesters op de mogelijkheid gebruik te maken van de diensten van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG) Noord-Nederland, die ontstaan is uit de fusie van de SBKG-en van Friesland en Groningen-Drenthe.

Na vaststelling van de notulen van de jaarvergadering van 2016 wordt het jaarverslag 2016 vastgesteld. Dat is ook het geval met de jaarrekening 2016 waarvan de controle is verricht door de kerkrentmeesters van Hoogeveen.

Bij de bestuursverkiezing zijn mevr. Voortman en de heer W. Meijer periodiek aftredend. Mevr. Voort-

Wilhelmina Zalencentrum te Beilen waar de afdeling Drenthe al vele jaren haar jaarvergadering houdt

man stelt zich herkiesbaar en wordt herbenoemd, maar de heer Meijer verlaat het bestuur. De heer Smith doet een oproep aan de aanwezigen uit de classis Meppel een kandidaat bestuurslid uit die classis te zoeken. Tenslotte deelt de heer Smith mee dat er dit najaar weer twee regiobijeenkomsten worden gehouden. Over data en locatie zal men nog nader worden geïnformeerd.

Onderzoek

Hierna krijgt dr. Marten van der Meulen het woord, die meedeelt dat uit een in 2015 gehouden onderzoek gebleken is dat de kerkelijke gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland goed bij kas zitten, maar dat zij dat geld snel financieel duurzaam moeten investeren om de toekomst van de kerk zeker te stellen. Experts die wij spraken schatten dat landelijk gezien ergens tussen de 1 en 2 miljard euro op de bankrekeningen van protestantse gemeenten staat. Dat is een fors bedrag. Het gaat bij het aangetroffen vermogen puur om geldmiddelen en niet om onroerend goed, beleggingen, fondsen en diaconale gelden. Het geld dat op bankrekeningen zit te wachten moet op een financieel duurzame manier worden geïnvesteerd en het lijkt volgens hem nu de juiste tijd daarvoor. Teruglopende ledenaantallen en

daarmee teruglopende inkomsten zorgen ervoor dat de inning van vrijwillige bijdragen (Kerkbalans) onder toenemende druk zal komen te staan.

De grote uitdagingen voor de kerken, zo blijkt uit het rapport, zijn twee dingen, namelijk jongeren en geld. De organisatie van de huidige kerk berust op het lidmaatschap van het verenigingstype, maar dat heeft zijn langste tijd gehad. Dr. Van der Meulen verwijst naar een publicatie van de heer G. Heitink, Kerk met karakter. De heer Heitink stelt daar dat de kerk van de toekomst op een netwerkachtige manier zal moeten opereren - en dat is de situatie waarin we nu verkeren.

Kerkplekken

De kerk van de toekomst zal moeten gaan investeren in kerkplekken. Dat zijn verschillende soorten kerkgroepen, waarvan de huisgemeente er één is. De heer Van der Meulen staat stil bij vier modellen voor kerkplekken.

Het eerste model is Publiek 100+. Dat model is het best vergelijkbaar met de situatie zoals we die nu kennen. Een kerkelijke gemeente met een predikant, kerkenraad en kerkgebouw. Dan noemt hij de groep Sociaal 15-40, de groep personen 8-12 en privé 2-4 perso-

Dr. Martin van der Meulen

nen. Dit laatste is vergelijkbaar met het model van de huisgemeente. In feite is het uitgangspunt de gemeente zoals die werkelijk is aangeraakt of in verbinding staat met en kracht krijgt door de aanwezigheid van God. Het uitgangspunt is dus de vreugde over de kerkplek en niet over de vele activiteiten die verricht moeten worden.

Financiën van de gemeenten

Vervolgens gaat hij dieper in op het onderzoek uit 2015 toen meer bekend werd over de enorme hoeveelheid geldmiddelen die in de kerkelijke gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland aanwezig zijn. In de drie noordelijke provincies Drenthe, Friesland en Groningen wordt er € 62 miljoen besteed, waarvan € 31 miljoen aan pastoraat (predikantstraktementen) en € 15 miljoen aan gebouwen.

Hierna vertoont hij een beeld over de samenstelling van de leden waarin duidelijk wordt dat de groep van 60+ de grootste groep is en dat ook die groep het meeste aan de kerk bijdraagt. Over 10 á 15 jaar leeft deze groep mensen niet meer en dan komt de kerk in de problemen. Want de huidige groep 30+, die zeer gering in omvang is, is dan niet in staat de kerk met haar huidige organisatievorm in stand te houden. Bovendien zullen ook de vrijwillige bijdragen aanzienlijk gaan teruglopen, want de huidige 30+ groep zal dan niet in staat zijn het

Van links naar rechts: Tj.Smith, vicevoorzitter, H.Bleker, penningmeester en Y.Postuma secretaris

geld bijeen te brengen dat wegvalt van de huidige 60+ groep.

Dr. Van der Meulen laat voorts cijfers zien van de enorme hoeveelheid geldmiddelen die nu vrijwel liquide is belegd. Daarnaast is er veel in onroerend goed belegd en in fondsen. Maar exclusief deze beleggingen en de diaconale bezittingen, is er veel geld beschikbaar dat inzetbaar is voor kerkelijke vernieuwing.

Uit de verdeling van de geldmiddelen blijkt dat 35 procent van de geldmiddelen in het bezit is van 10 procent van de gemeenten, terwijl eveneens 10 procent van de gemeenten slechts over 1 procent van de totale geldmiddelen beschikt.

Uitdaging

Dr. Van der Meulen stelt vast dat de Kerk de komende jaren voor een enorme uitdaging staat. Het in 2015 gehouden onderzoek toont aan dat er binnen de Protestantse Kerk in Nederland 2 á 3 miljard euro vrij opneembaar is, terwijl er in land, onroerend goed, aandelen ook circa 30 miljard in de kerk aanwezig is. Tegen die achtergrond bezien is het realistisch dat er de komende 10 á 15 jaar:

- gewerkt wordt aan financiële duurzaamheid. Hoe wordt bereikt dat pioniersplekken, die nu vanuit de algemene middelen van de landelijke kerk voor een groot deel gefinancierd worden,

selfsupporting worden of b.v. door rijke gemeenten worden geadopteerd;

- ook de rol van de predikant gaat veranderen;
- goed aandacht wordt besteed aan het kerkgebouw, dat in elk dorp vaak beeldbepalend is. Zorg ervoor dat er in elk kerkgebouw een goede keuken is, want wekelijkse maaltijden zijn van groot belang. Er is veel eenzaamheid.
- goed wordt samengewerkt. Regionale samenwerking en investeren in de eigen regio bieden in die gevallen mogelijk een oplossing, want het is van grote betekenis om nu investeringen te doen voor het stimuleren van kleine kerkplekken.

De heer Smith bedankt dr. Van der Meulen voor zijn voordracht. Het is voor iedereen duidelijk dat de huidige organisatie van de kerk niet meer vol te houden is. Dat zal in een andere vorm moeten met kleine groepen, huisgemeenten of wat grotere kerkplekken, maar Gods kerk zal ook in de toekomst blijven bestaan, aldus de heer Smith.

Na de pauze volgt er een geanimeerde gedachteswisseling over het besproken actuele onderwerp. Om 21.45 uur sluit de heer Smith deze boeiende jaarvergadering met het voorlezen van een dankgebed uit Geef mij uw Hand.

Ruim 20 jaar platform voor beheer en behoud van kerkelijke gebouwen

Rook Belder

Sinds 1997 belegt de VKB ieder halfjaar door middel van het Platform Overlegorgaan Stichtingen Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG-en) een bijeenkomst met de bestuurders van deze SBKG-en om actuele zaken op het gebied van gebouwen en monumenten te bespreken en informatie uit te wisselen.

Op iedere halfjaarlijkse bijeenkomst, die altijd in "De Schakel" te Nijkerk wordt gehouden, is mr. Jaap Broekhuizen, o.a. secretaris van de Commissie Kerkelijke gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO-K), als vaste gast aanwezig die de aanwezigen op een aantal actuele zaken rondom wet- en regelgeving van monumentale kerkgebouwen wijst. De bijeenkomst wordt al sinds vele jaren geleid door de heer ir. Dick Hoogendoorn, sinds 1998 lid van het hoofdbestuur. De heer Hoogendoorn treedt weliswaar na de algemene vergadering van 22 april 2017 uit het hoofdbestuur, maar blijft nog aan als voorzitter van het OVO en houdt tevens zitting in het CIO-K.

De heer Broekhuizen deelt mee dat de Protestantse Kerk in Nederland bezig is om het aantal kerkgebouwen dat in eigendom aan gemeenten van deze kerk toebehoort en voor de eredienst in gebruik is, in beeld te brengen. De Dienstenorganisatie van de Kerk is daarvoor in gesprek met KKG, KKA en VKB. De bedoeling hiervan is een helder beeld te krijgen over het verloop van deze gebouwen.

Terugblik Agenda Religieus Erfgoed

Verder releveert de heer Broekhuizen de bijeenkomst in Naarden op 8 december 2016 waar de resultaten van de Agenda Toekomst Religieus Erfgoed zijn gepresenteerd. Hij wijst

erop dat een motie van de Kamerleden Pechtold en Dik-Faber kamerbreed is aangenomen. In deze motie wordt de regering verzocht in overleg te treden met de partners van de Agenda, provincies en gemeenten om te bezien wat de komende tijd nodig is, gelet op de leegstandsontwikkeling binnen het religieus erfgoed. In januari 2017 zijn er al bilaterale gesprekken gevoerd en de discussie over deze zaak loopt nu.

De heer Broekhuizen deelt mee dat volgens de Agenda het behoud van het religieus erfgoed, behalve om behoud en bundeling van kennis, ook om innovatie vraagt o.a. op het terrein van duurzaamheid en nieuwe exploitatievormen. Daarnaast is nevengebruik en herbestemming vaak zo complex dat men het noodzakelijk vindt dat kennis en expertise gebundeld worden in een nieuw corpus. Het behouden, ontwikkelen, verbinden en ontsluiten van kennis en ervaring op dit terrein vormt daarom een centrale doelstelling.

Voorts wijst de heer Broekhuizen op het manifest van FIM (Federatie Instandhouding Monumenten) met het oog op de kabinetsformatie 2017, dat als titel heeft "Monumenten leven: instandhouding loont". FIM stelt zich op het standpunt dat monumenten leven en Nederland mooier maken. Het gaat er nu om dit in stand te houden en te verbeteren. Dat vereist onder meer planmatig onderhoud en restauratie van monumenten die dat nodig hebben. Het huidige budget is daarvoor niet toereikend. FIM wil het erfgoed duurzaam en publieksgericht in stand houden. Daarvoor is handhaving van het huidige budget van € 160 miljoen noodzakelijk, alsmede een extra budget van € 50 miljoen om de grote nieuwe uitdagingen aan te gaan. De Broekhuizen wijst er in dit verband op dat CIO-K niet

ongelukkig is met deze ontwikkeling.

Toekomstbestending erfgoedbeleid

Vervolgens gaat de heer Broekhuizen in op het evaluatieproject "Erfgoed telt". Sinds de inwerking-treding van de Modernisering Monumentenzorg (MoMo) in 2012 is er veel veranderd. De regelgeving is eenvoudiger geworden en biedt meer ruimte voor de eigenaar. Het grootste deel van de monumenten staat er goed bij. Verder is er volop aandacht voor herbestemming van monumentale kerkgebouwen. Op dit moment zijn er veel ontwikkelingen binnen en buiten de erfgoedwereld die aanpassing van het erfgoedbeleid noodzakelijk maken. De heer Broekhuizen verzoekt de besturen van de SBKG-en gebruik te maken van de geboden mogelijkheid om knelpunten te noemen of suggesties aan te dragen voor de toekomstige evaluatie. Om tot een toekomstig beleid te komen worden in de eerste helft van 2017 rondetafelgesprekken georganiseerd met als streven in het voorjaar van 2018 met een "Beleidsbrief Erfgoed telt" te komen.

De voorzitter van het OVO vindt het van wezenlijk belang is dat duidelijk wordt aangegeven welk monument er prioriteit heeft en welk niet. Eigenlijk zou men zelf moeten aangeven wat wel en wat niet langer in stand moet worden gehouden. Wanneer duidelijk is welke gebouwen niet langer de monumentenstatus hebben, zijn er veel meer mogelijkheden op het gebied van de herbestemming.

Herbestemming van beschermde monumenten is vaak moeilijk omdat er belemmeringen zijn. Tijdens het overleg wordt ook gesteld dat veel colleges van kerkrentmeesters het zouden toejuichen wanneer hun monumentale kerk van de monu-

mentenstatus wordt verlost. Verwacht wordt dat in zulke situaties het gebouw eerder verkocht kan worden.

BRIM

Ook noemt de heer Broekhuizen dat geconstateerd is dat in het kader van het BRIM 2009, toen de kerken instroomden, de door de overheid uitbetaalde BRIM-subsidie niet in alle gevallen is gebruikt. Dat betekent dat na de 6-jarige periode men niet bestede BRIM-subsidie moet terug betalen aan de overheid.

De vertegenwoordigers van de SBKG-en menen dat dit veroorzaakt wordt door:

- vaak bestuurlijk onvermogen waardoor men zich niet realiseert hoe hiermee exact moet worden omgegaan;
- in bepaalde situaties de werkelijke kosten lager zijn uitgevallen dan aanvankelijk in de 6-jaren onderhoudsplanning was begroot; en
- het feit dat kerkelijke gemeenten soms niet in staat zijn het eigen aandeel te betalen.

Tenslotte wijst de heer Broekhuizen op de Wet Kwaliteitsborging Bouwen die thans in behandeling is en op de Kerkenbeurs die op 17 en 18 maart a.s. in Utrecht wordt gehouden. De Stichting Kerkelijk Waardebeheer verzorgt daar drie workshops, terwijl op 17 maart een boekje over kerkelijk vastgoed wordt gepresenteerd. Ds. Gerrit de Fijter en mgr. Gerard J.N. de Korte krijgen het eerste exemplaar uitgereikt. Het boek gaat in op de vraag wat een kerkgebouw tot kerkgebouw maakt en hoe kerken daarmee in deze tijd kunnen omgaan.

Fusies/samenwerking SBKG-en

Na de actuele ontwikkelingen zoals die door de heer Broekhuizen zijn geschetst, worden er mededelingen gedaan over de nauwere samenwerking tussen SBKG-en die in bepaalde situaties de afgelopen jaren tot fusie heeft geleid. Het begon met de fusie van Zeeland en Noord-Brabant en Limburg tot de SBKG van Zuid-Nederland, gevolgd door de fusie tussen de SBKG van

Een graag geziene gast, mr. Jaap Broekhuizen en rechts OVO-voorzitter ir. Dick Hoogendoorn

Friesland en Groningen-Drenthe per 1 januari 2016 in SBKG Noord-Nederland.

Er zijn inmiddels ook vorderingen gemaakt bij een nauwere samenwerking die tot fusie kan leiden van Gelderland en Overijssel-Flevoland, terwijl ook Zuid-Holland en Utrecht met elkaar in gesprek zijn. Maar volgens de vertegenwoordiger van de SBKG Zuid-Holland ziet het er niet naar uit dat op korte termijn sprake is van een fusie.

Meegedeeld wordt dat het bestuur van de SBKG Noord-Holland, waar al vele jaren weinig activiteiten zijn, zijn werkzaamheden heeft beëindigd. Noordhollandse kerkelijke gemeenten boven het Noordzeekanaal kunnen gebruik maken van de diensten van de SBKG Noord-Nederland, terwijl de gemeenten onder het Noordzeekanaal in theorie zijn ondergebracht bij de SBKG-en van Zuid-Holland en Utrecht.

De vertegenwoordiger van de SBKG Noord-Nederland deelt in dit verband mee dat de SBKG actief bezig is met de werving in Noord-Holland, maar dat het resultaat erg gering is omdat de gemeenten daar zich in de afgelopen jaren tot marktpartijen hebben gewend.

Tenslotte worden er nog enkele mededelingen gedaan over BRIM-aanvragen, waarna de voorzitter iedereen bedankt voor zijn inbreng. De volgende OVO-vergadering is op 7 november 2017.

■ Kerk Zurich naar Alde Fryske Tsjerken

Het Nederlands Dagblad van 14 maart jl. meldt dat de kerk van Zurich (Fr.) eind maart 2017 is overgedragen aan de Stichting Alde Fryske Tsjerken. De kerk was eigendom van de protestantse gemeente van Witmarsum-Pingjum-Zurich. Het gebouw stamt uit 1864 en is gebouwd om een in 1772 gesloopte kerk te vervangen. De protestantse gemeente gaat jaarlijks betalen voor het houden van vijf kerkdiensten in het gebouw, dat de kenmerken heeft van de in de kerkbouw vrij zeldzame neorenaissancestijl.

Geldwerving: een gift of een offer?

(Schriftlezing: Exodus 36:1-7 (en Exodus.35:4,5;20-22a)

Hieronder volgt de meditatie die ds. C.E. Lavooij, predikant van de Hervormde gemeente te Vaassen, op 18 maart jl. hield tijdens de jaarvergadering van de afdeling Gelderland te Beekbergen.

Ds. Lavooij: Wijlen professor Van Ruler uit Utrecht heeft ooit eens de vraag gesteld wat het meest godsvruchtige onderdeel van de liturgie was en zijn studenten die zich, dat spreekt vanzelf, van hun meest godvruchtige kant wilden laten zien, begonnen toen natuurlijk direct met de preek. Dat zou u wellicht ook gedaan hebben en toen hij nee knikte vervolgden ze met het gebed, daarna de zegen...maar iedere keer maar dat nee. "Maar wat dan wel professor"? En toen kwam het verbazingwekkende antwoord: de collecte. De collecte is het meest godvruchtige onderdeel in de eredienst. Dat hadden ze niet gedacht en wij evenmin...nietwaar! Dat nu die dienst, de dienst der offeranden, zo bijzonder zou zijn. En misschien kunnen we dat een beetje op het spoor komen als we dit gedeelte eens met elkaar overdenken.

Het Verbond

Die inzamelingsactie van heel de gemeenschap van de Israëlieten voor de bouw van de tabernakel, de tent der samenkomst, de tent, waarin God Zijn volk ontmoeten wil en Zijn volk God ontmoeten mag.

Want dat is het voorrecht van de gemeenschap van Israël, dat deze vergadering leeft van het Verbond dat God met hen gesloten heeft. Het is een uitverkoren gemeenschap, uitverkoren, zoals een man een vrouw uitkiest; een ander woord voor die gemeenschap of vergadering is dan ook bruidsgemeente, uitgekozen door de Here, uitgetrokken uit Egypte om nu voor haar bruidegom te leven.

Het is die Here die deze, laten we maar zeggen, allereerste Kerkbalans-actie gebiedt! "Neem uit dat wat u hebt, een heoffer voor de Here". Wat hebben ze nu eigenlijk, dat zo pas uitgeleide slavenvolkje? Wel, niet bepaald weinig, want u weet, toen ze uit Egypte trokken hebben de Egyptenaren aan deze slaven hun achterstallige loon uitbetaald. Welwillend! Achteraf, op de valreep, deed God hen recht door hen te overladen met wat de Egyptenaren hen uitkeerden als loon op hun jarenlange slavenarbeid.

Bruidsschat

En al die rijkdommen in goud en zilver en allerlei materialen, zoals kleding en goederen, beschouwden die uitverkorenen als een bruidsschat. De bruidsgemeente kreeg van haar Heer, van de Bruidegom, een heerlijke bruidsschat mee.

En daarvan nu droeg Hij hen op een heoffer te nemen, een deel voor Zijn aangezicht te brengen en voor de tent die gebouwd werd te leveren.

Want zij beseften maar al te goed, dat hun bezit Zijn geschenk was, aan hen geschonken was.

En hoe zit dat bij u en bij mij: uw huis, uw spulletjes, uw goed, uw geld.

Is dat uw bezit, uw eigendom, uw verworvenheid?

Of is dat ook geschonken goed?

Hoe kijkt u daartegenaan?

Ja, als we het over uw en mijn gezondheid hebben, dan zijn we al gauw geneigd te zeggen: dat is een groot geschenk, een gave, te mogen beschikken over een goede gezondheid.

D'r zijn er maar weinig die dat als een verworven goed beschouwen, als een eigen verdienste, want we weten maar al te goed, dat het daar niet van afhangt.

Maar hoe zit het met ons bezit? Is

dat ook geschonken of verworven? En weet u, dat maakt verschil: want als het geschonken is, kun je er van delen, maar als het bezit is, dan hou je het voor jezelf. Van bezit ben je zomaar bezeten... en door bezittingen wordt je ook gemakkelijk bezet.

En nu is het wonder van die bruidsgemeente dat zij dit besef heeft dat zij geven mag van wat hun in die bruidsschat geschonken is!

Van harte, met een gewillig hart heffen zij die offerande op en geven het voor de bouw van de tabernakel. En weet u hoe dat gebeurde?

Ze brachten hun spullen, de priester legde zijn armen onder hun armen waar die spullen op lagen en dan bewoog hij ze naar boven en naar beneden en naar links en naar rechts.

Als een offerande aan de Schepper van hemel en aarde en ten behoeve van de gemeenschap van Zijn volk.

Tweevoudige beweging

Een tweevoudige beweging en dat is ook de Kerkbalans: het is voor Gods huis, de Schepper van hemel en aarde, die wij in de tent van ontmoeting vinden mogen en het dient de gemeenschap die Zijn Naam belijdt! Het is die bewogenheid van hart en die gewilligheid van geest met God en met Zijn volk die hen deze gaven doet brengen.

En dan worden er met name twee kunstenaars genoemd die met deze aangereikte middelen aan de slag gaan: Basaleël en Aholiab, mensen die wijs van hart waren en inzicht hadden, onderscheid hadden om deze materialen dienstbaar te maken aan de bouw van het huis. Want daar ging het om met die materialen, dat waren middelen voor dat doel. En die namen hebben mooie betekenissen: de één betekent "in de schaduw van God": Besaleël en de andere "mijn tent is de Vader": Aholiab. ▶

God spreidt zijn schaduw over zijn volk uit, over u en mij, wij mogen hier leven in de schaduw van de Almachtige, zo wil de Here God uw God zijn, zoals we zongen in psalm 91:2, opdat u zult zeggen in deze tent woont de Vader, en hier in Zijn huis mag ik als kind van de Vader verkeren, kind in het Vaderhuis met zijn vele woningen. En hoe ga je dan geven? Wat is dan de dienst van uw offerande? Ik neem toch aan: bewogen... ik neem toch aan gewillig... van ganser harte!

En niet alleen één keer, maar elke morgen, dagelijks brachten zij deze kunstenaars hun goud en hun goed, in die mate, dat het een overlopende maat werd, er kwam zelfs zoveel dat de werklieden tegen Mozes moesten zeggen: het volk brengt teveel, meer dan toereikend is ten dienste van het werk dat de Here geboden heeft.

Dankbaar hart

Hoe geven wij en onze gemeenten, hoe kijken we naar de kerkbalans, als we zo 'de balans' opmaken: hier leren we dat je geeft van de door de Bruidegom gegeven bruidsschat.... dan geef je het dus terug als een uiting van een dankbaar hart voor die Bruidegom die zijn schaduw over jou uitspreidt en in wiens huis je wonen mag. En wát geef je dan gemeente, concreet? Een offerande of een fooi, een overlopende maat of een duit in het zakkie? Een vrijwillige gift of een afgedwongen?

Bij de geroepen bruidsgemeente Israël was het een overlopende maat, waarin nauwlettend werd toegezien dat er niets tekort kwam bij de bouw van dit huis. Want kunt u, kan ik God met een tekort opzadelen, met een schuld... alleen de gedachte al zou u en mij toch het schaamrood op de kaken moeten jagen! Want dan zijn we echt vergeten dat we bruidsgemeente zijn, dat we Zijn kinderen zijn, dat God ons in Zijn huis wil ontmoeten, dat Hij een innige gemeenschapsband met u en mij wil onderhouden, zoals de bruidegom dat doet met zijn bruid,

die Hij met zijn liefde overschaduw wil! Nee, als u en ik knieperig en krenterig zijn, dan wordt de kerk een vereniging waar je contributie aan betaalt, dan ben je geen bruid, maar een contribuut, feitelijk een slaaf en geen bemind kind...

Laat het een overlopende maat zijn, voortstromend uit een overlopend hart en een gedreven geest, die zich overschaduw weet en hier kind aan huis mag zijn! Zodat wij met Mozes tenslotte nog een boodschap door de vergadering moeten laten gaan die luidt: geen man of vrouw moet meer werk verrichten voor het heffer voor het heiligdom! Ze moeten ervan weerhouden worden nog meer te brengen. Nu God gezien had dat het een hart betrokken zaak was!

Balans

Want daar gaat het om, die balans maakt uiteindelijk de Here op van uw en mijn kerkelijke bijdrage: of het een hart zaak geweest is om uw gaven in te zetten en met de u geschonken gaven van hoofd en handen Hem te eren. En die balans van de kerk zal er komen als de Here uw hart vervult, dat is de toereikende maat. En als het hart erbij is dan is er ook het verantwoordelijkheidsbesef en wordt het uw en mijn erezaak Zijn huis te bouwen, mede doormiddel van de actie kerkbalans. Zult u eraan denken als u hem invult, dat ook dit een invulling met uw hart moet zijn!

En dan mag je weten, dat wie vandaag in de schuilplaats van de Allerhoogste is gezeten, eens mag vernachten in de schaduw van de Almachtige; en wie vandaag zijn tent vindt bij deze Vader, mag eens als hij deze aardse tent verlaten moet thuiskomen in het Vaderhuis, niet met handen gemaakt.

Da's de belofte waar de Vader garant voor staat en waarvoor de Zoon, de hemelse Bruidegom gezonden is, de bloedbruidegom, die met Zijn kostbaar bloed u en mij, de bruid heeft schoongewassen, teneinde haar te bekleden in het trouwkleed van Zijn Gerechtigheid en heiligheid.

Zie dan op de prijs die Hij betaald heeft, zie Zijn bewogen hart waarmee Hij deze prijs betaald is en geef uw hart aan Hem, als een bruid aan haar man. Dat brengt uw leven in balans, dat brengt de kerk in balans, in de balans van het verbond, waarin u van Hem bent en Hij van u mag zijn.

Van Ruler was zo gek nog niet toen hij de collecte het godvruchtigste onderdeel van de eredienst noemde... omdat daar blijkt wat in uw en mijn hart leeft!, zo besloot ds. Lavooij zijn meditatie.

■ Hervormd Stavenisse zamelt geld in voor restauratie

Het Reformatorisch Dagblad van 9 maart jl. meldt dat de Hervormde gemeente van Stavenisse geld inzamelt voor de restauratie van haar kerkgebouw. Tijdens de watersnood van 1953 stond de kerk, die uit 1911 stamt, voor een groot deel onder water. Hierdoor trok er veel zout in de muren. Op veel plaatsen laat het stucwerk los en de glas-in-loodramen zitten door roestwerking los in hun sponningen.

Verder moet het dak van de consistorie en de kerk dringend worden vervangen. Veel leien stammen nog uit 1911 en zijn poreus. De totale kosten worden begroot op € 290.000. De gemeente ontvangt een subsidie van het Rijk van bijna € 40.000 voor monumentale onderdelen, zoals de graftombe, de preekstoel en de regentenbank. Van de burgerlijke gemeente Tholen, waar Stavenisse onder valt, krijgt ze ruim € 10.000. De resterende € 240.000 probeert de 333 leden tellende gemeente zelf bijeen te brengen. Inmiddels is er € 30.000 binnen.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Derk Antonie Jan Bruil, Epe, 50 jaar diverse functies

D.A.J. Bruil, Epe

Elisabeth Verra-van Weelden, Leiderdorp, 60 jaar organist

Hendrik Klaas Wit, Uithuizen, 50 jaar organist

H.K. Wit, Uithuizen

GOUD

toegekend aan:

Alardus Fledderus, Amersfoort, 30 jaar organist

A. Fledderus, Amersfoort

Martinus Slomp, Haaksbergen-Buurse, 40 jaar koster-beheerder

M. Slomp, Haaksbergen-Buurse

Cornelis van Duijn, Katwijk aan Zee, 40 jaar collectant

Wiebrand Luit Boonstra, Leek-Oldebert, 32 jaar organist

ZILVER

toegekend aan:

Marlies Gerda Versluis-Hoegee, Leerdam, 25 jaar administratief medewerkster kerkelijk bureau

Henny van Dijk, Leerdam, 25 jaar koster

Janny Temminck, Leerdam, 25 jaar schoonmaakster

J. Temminck, H. van Dijk, M.G. Versluis-Hoegee, Leerdam

Jannes Jan van Esch, Niekerk-Oldekerk-Faan-Enumatil, 26 jaar koster

Deborah van Esch-Snip, Niekerk-Oldekerk-Faan-Enumatil, 26 jaar koster

BRONS

toegekend aan:

Alexander van den Bor, Putten, 12" jaar koster

EREPENNING VKB

toegekend aan:

Hendrikus Rutgert Snel, Heino, 6 jaar kerkrentmeester en lid jeugdraad

Anne Wagenaar, Heino, 4 jaar kerkrentmeester

H.R. Snel en A. Wagenaar, Heino

Handleiding voor kerkrentmeesters

De Handleiding voor kerkrentmeesters is een naslagwerk en verwijsgids voor iedereen die in dienst van de kerk bezig is met de facilitaire ondersteuning van het gemeentewerk. De handleiding is verkrijgbaar via de webshop: www.kerkrentmeester.nl. Of per e-mail via info@kerkrentmeester.nl. De kosten voor de handleiding zijn € 12,50 exclusief 6 pct. BTW en verzendkosten.

Insignes van de Protestantse Kerk in Nederland

GOUD

toegekend aan:

Sjoukje de Vos- van der Loo,
Zoetermeer, 35 jaar pastoraal
medewerker en pastoraal ouderling

BRONS

toegekend aan:

Leendert van Schelven, Rotterdam
Lombardijen, 16 jaar scriba en
diaken

L. van Schelven, Rotterdam

Carla van Rijn-van de Burg, Zoeter-
meer, 15 jaar pastoraal medewerker
en pastoraal ouderling

EREPENNING PKN

toegekend aan:

Marinus Bakker, Sliedrecht, 68 jaar
diverse functies

M. Bakker, Sliedrecht

■ Borden Grote Kerk Edam opgeknapt

Het Reformatorisch Dagblad van 9 februari 2017 meldt dat op 22 januari een van de gerestaureerde waardevolle interieurstukken uit de Grote of Sint-Nicolaaskerk in Edam is onthuld. Het betreft het Tien Gebodenbord uit het einde van de zeventiende eeuw. Restaurateur Maurice Steemers nam de afgelopen maanden ook een rouwbord uit 1613 onder handen.

Het Tien Gebodenbord moet kort na de Reformatie van 1572 besteld zijn. Zowel het beschilderde bord als de lijst stamt uit het eind van de zestiende eeuw of begin zeventiende eeuw. Tijdens de restauratie is duidelijk geworden dat er onder de huidige schildering een nog oudere tekst zit.

De Grote Kerk van Edam staat hoog aangeschreven bij monumentenkenners, onder meer wegens haar 32 gebrandschilderde ramen (1602-1627), het prachtige Smit-Verhofstadorgel en een bijzondere librije.

MONDIAL MOUVERS

Kattenberg Verhuizingen

MONDIAL MOUVERS

Aad de Wit Verhuizingen

Dé verhuizers van de VKB

#VRIJBLIJVENDE
OFFERTE EN
DESKUNDIG ADVIES
OP MAAT

#0800 - 022 17 22

Lees meer op www.vkb-verhuizingen.nl

Die grote bak met water is voor
kleine kinderen, zegt de koster.
Maar niet om je handen te wassen...

Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- ♦ aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- ♦ auto/verkeersschade
- ♦ CAR-verzekering
- ♦ inboedel/inventaris
- ♦ kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- ♦ kostbaarheden
- ♦ milieuschade
- ♦ monumenten
- ♦ ongevallen vrijwilligers
- ♦ orgels
- ♦ verenigingsgebouwen
- ♦ ziekengeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- ♦ ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans, eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl